

GÖTEBORGS UNIVERSITET
INSTITUTIONEN FÖR SOCIALT ARBETE

”För att se vad det är som... styr oss.”

- En kvalitativ studie om socialsekreterares upplevelse av
genus och handlingsutrymme i förhandsbedömningar

SQ1562, Vetenskapligt arbete i socialt arbete, 15 hp
Scientific Work in Social Work, 15 higher education credits
Kandidatuppsats
VT 2012
Författare: Evelina Andersson & Kristoffer Sköld
Handledare: Katarina Hollertz

Abstract

Titel: ”För att se vad det är som... styr oss.” - En kvalitativ studie om socialsekreterares upplevelse av genus och handlingsutrymme i förhandsbedömningar

Författare: Evelina Andersson och Kristoffer Sköld

Nyckelord: Genus, jämställdhet, förhandsbedömning, socialsekreterare, ungdom, tyst kunskap, handlingsutrymme.

Syftet med vår studie var att undersöka socialsekreterares resonemang kring deras upplevelser av vad som påverkade dem i beslutsfattandet i förhandsbedömningar kring anmälningar gällande ungdomar i åldern 13-20 år. Vi undersökte vilka faktorer som påverkade socialsekreterarnas bedömning, vilka förställningar om genus som socialsekreterarna gav uttryck för samt hur de upplevde möjligheten att göra jämställda bedömningar.

Studien genomfördes med en kvalitativ metod. Vi genomförde två fokusgrupper på olika socialkontor vilka bestod av socialsekreterare som arbetade med förhandsbedömningar. Den tillägnade empirin analyserades utifrån socialkonstruktivistisk teori, genusteori, de teoretiska begreppen handlingsutrymme och tyst kunskap samt tidigare forskning.

Resultaten visade att socialsekreterarna upplevde att magkänslan var en viktig faktor i förhandsbedömningarna. De förde resonemang kring att de hade ett stort handlingsutrymme där magkänslan, vilken analyserades utifrån begreppet tyst kunskap, påverkade deras beslut. Vi kunde även utifrån våra resultat konstatera att socialsekreterarna var präglade av traditionella föreställningar om genus som var rådande i samhället. Socialsekreterarna hade en genusmedvetenhet men det visade sig att denna fick lämna utrymme för andra faktorer. Det framkom vidare att socialsekreterare ansåg det önskvärt med jämställda bedömningar men att de samtidigt var tveksamma till om det gick att uppnå. Anledningen ansågs vara det stora handlingsutrymmet där den tysta kunskapen verkade samt att de i yrkesutövningen påverkades av interna och externa faktorer.

Vi drog slutsatsen att genusmedvetenheten behövde öka och implementeras i yrkesutövningen gällande förhandsbedömningar då det i denna bortsorteringsprocess var en majoritet av alla anmälningar som rörde ungdomar som avslutades utan att utredning inleddes.

Förord

Vi vill tacka alla socialsekreterare som tog sig tid till att ställa upp i vår studie. Stort tack för att vi fick möjligheten att ta del av era kunskaper och erfarenheter.

Vi vill också ge vår handledare Katarina Hollertz ett stort tack för givande diskussioner men framför allt för den positiva energi som du tillfört oss när vi behövt den som mest.

Slutligen vill vi också tacka varandra för ett gott samarbete.

Göteborg, april 2012

Kristoffer & Evelina

Innehållsförteckning

1. PROBLEMFÖRMULERING	1
1.1 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	2
1.2 BEGREPPSDEFINITIONER.....	3
2 BAKGRUND.....	4
2.1 FÖRHANDBEDÖMNINGAR.....	4
2.2 JÄMSTÄLLDHET.....	5
3. TIDIGARE FORSKNING.....	6
3.1 FÖRHANDBEDÖMNINGAR.....	6
3.2 GENUSPERSPEKTIV PÅ UNGDOMAR.....	8
3.3 SUMMERING.....	10
4 TEORETISKA PERSPEKTIV OCH BEGREPP.....	10
4.1 SOCIALKONSTRUKTIVISTISK TEORI.....	10
4.2 GENUSTEORI	12
4.3 HANDLINGSUTRYMME.....	13
4.4 TYST KUNSKAP.....	14
4.5 SUMMERING.....	14
5 METOD.....	15
5.1 FÖRFÖRSTÅELSE	15
5.2 LITTERATURSÖKNING.....	16
5.3 METODVAL	16
5.4 URVAL OCH AVGRÄNSNINGAR.....	17
5.5 PLANERING AV FOKUSGRUPP.....	19
5.6 GENOMFÖRANDE.....	20
5.7 ANALYSMETOD	20
5.8 ETISKA STÄLLNINGSTAGANDEN	21
5.9 VALIDITET, REALIBILITET OCH GENERALISERBARHET.....	21
6 RESULTAT OCH ANALYS	22
6.1 FAKTORER SOM PÅVERKAR SOCIALSEKRETERARENS BEDÖMNING.....	23
6.1.1 Magkänslan – Tyst kunskap.....	23
6.2 FÖRESTÄLLNINGAR OCH NORMER KRING GENUS.....	27
6.2.1 Socialsekreterarnas föreställningar och normer kring genus	27
6.2.2 Samhällets föreställningar och normer kring genus	30
6.3 JÄMSTÄLLDA BEDÖMNINGAR	30
6.3.1 Interna faktorer.....	31
6.3.2 Externa faktorer.....	33
7 SLUTDISKUSSION.....	35
7.1 SAMMANFATTNING	35
7.2 DISKUSSION	37
REFERENSER	40
BILAGA 1 – INFORMATIONSBREV	43
BILAGA 2 – INTERVJUGUIDE.....	44
BILAGA 3 – VINJETT	45

1. Problemformulering

“Child protection is perhaps the most demanding, conflict-ridden, worrying and controversial of modern public services. That is because in exercising its responsibilities to safeguard children, the state uses its power to become involved in the most intimate and sensitive family relationships.” (Cooper, Hetherington & Katz, 2003, sid. 16)

Enligt 5 kap. 1 § i Socialtjänstlagen (SFS 2001:453) har socialtjänsten ett ansvar för att barn och ungdomar ska växa upp under trygga och goda förhållanden. Socialtjänsten är skyldig att ingripa om barn och ungdomar ej får sina grundläggande behov tillgodosedda, enligt 11 kap. 1 § SoL, genom att utreda barns behov av skydd eller stöd. För att möjliggöra detta måste information om att ett barn far illa eller riskerar att fara illa komma socialtjänsten tillhanda, vilket görs via en anmälan enligt 14 kap. 1 § SoL.

Beslut om att inleda utredning föregås av en så kallad förhandsbedömning, vilket är den specifika arbetsuppgift som sker i direkt följd av en inkommen anmälan till socialtjänsten. Denna bedömning ska göras inom en begränsad tidsperiod och syftar på att undersöka om sakförhållandena i en anmälan kan leda till insats från socialtjänstens sida. En utredning bör inte inledas om det står klart att så inte kommer bli fallet (Socialstyrelsen, 2006). I detta stadium avslutas ungefär två tredjedelar av alla anmälningar som kommer socialtjänsten tillhanda med att utredning inte inleds enligt 11 kap. 1 § SoL (Gegner, 2009; SFS 2001:453). Denna specifika arbetsuppgift har länge varit ett utforskat område, det är främst på senare år som forskare intresserat sig för hur denna bedömning görs. Enligt Socialstyrelsens (2006) rapport *Barn och unga i socialtjänsten* visar svensk forskning att pojkar anmäls och utreds i större utsträckning än flickor. Trots resultat på rådande könsskillnader i bedömningen i utredningsförfarandet, saknar i princip all forskning som specifikt rör förhandsbedömningar ett genusperspektiv.

Jämställdhetspolitiken i Sverige grundar sig på lika rättigheter för kvinnor och män och förbud mot diskriminering finns idag reglerat genom lagstiftning. Diskrimineringslagen skall främja lika rättigheter och möjligheter oavsett kön och i 2 kap. 13 § (SFS 2008:567) fastslås det att diskriminering på grund av könstillhörighet är förbjuden på statliga arenor och verksamheter som exempelvis socialtjänsten. Kvinnor och män ska i mötet med socialtjänsten bemötas utifrån sina individuella behov och förutsättningar och inte utifrån att de tillhör ett visst kön. Samtidigt beskrivs det i rapporten *En jämställd socialtjänst* (Socialstyrelsen, 2004) att detta tankesätt många gånger medför att könsperspektivet får stå i skuggan för *individens behov*, att jämställdhet inte tas i beaktande. I socialtjänstlagens portalparagraf, 1 kap. 1 § SoL (SFS 2001:453), lyfts socialtjänstens ansvar för jämlikhet fram. Däremot står inte jämställdhet med som ett begrepp i de lagar som styr socialtjänstens verksamhet. Det föreligger ett glapp mellan teori och praktik på alla nivåer i samhället där olika föreställningar om män respektive kvinnor genomsyrar människors tankar och handlingar vilket resulterar i att män och kvinnor särbehandlas (Socialstyrelsen, 2004). Sverige har i jämförelse med många andra länder kommit långt vad gäller jämställdhet. I

mitten av 1990-talet utsågs Sverige av FN till världens mest jämställda land (Hydén & Månsson, 2006). Men fortfarande, trots att det gått snart 20 år sedan vi mottog denna eloge, visar forskning att det i socialtjänstens och andra statliga arenors praktik främst är stereotypa tankemönster och föreställningar kring genus och kön som präglar hur tjänstemännen bedömer och behandlar sina klienter. Principen om likhet inför lagen samt rättssystemets könsneutralitet är en förutsättning för ett jämställt klientbemötande inom socialtjänsten (Claezon, 2008).

Det har gjorts åtskilliga studier kring hur vuxna män och kvinnor samt barn behandlas i kontakten med socialtjänsten, däremot saknas det forskning vad gäller möten och ärenden där klienterna är ungdomar (Hedin & Månsson, 2000). I de existerande studier som rör ungdomar kategoriseras dessa ofta i kontexten av sin familj och det genusperspektiv som vanligen används belyser då föräldrarnas genusroller. Alternativt läggs fokus på vilka olika insatser tjejer och killar beviljas. Endast ett fåtal studier fokuserar på ett genusperspektiv i utredningsarbetet vilket vi anser är en brist då ungdomar befinner sig i en identitetsskapande ålder och ett stereotypt bemötande kan enkelt hämma deras utveckling (Smedler & Drake, 2006).

Socialtjänsten är det organ i Sverige där flest socionomer är verksamma och den största delen av socialt arbete bedrivs i dess regi (Svensson, 2008). Som blivande socionomer kommer vi med stor säkerhet att arbeta nära eller på socialtjänsten vilket gör vårt valda undersökningsområde särskilt intressant. Då vi under utbildningens gång tillgivit kunskap om genus och dess praxis i det sociala arbetet, finner vi det angeläget att undersöka ett visst fenomen med hjälp av detta perspektiv.

Mot denna bakgrund finner vi det intressant och relevant att undersöka vilket utrymme genus får i socialsekreterares resonemang och hur föreställningar om kön och könsskillnader kommer till uttryck hos socialsekreterare som i sin yrkesutövning har mandat att genom myndighetsutövning ta beslut i klientärenden. Parallellt med ett genuskoncept, vill vi utifrån socialsekreterarnas resonemang undersöka vilka faktorer de upplever påverkar deras bedömning om en anmälan ska gå vidare till utredning eller läggas ner.

1.1 Syfte och frågeställningar

Studiens syfte är att utifrån socialsekreterares resonemang undersöka deras upplevelser av vad som påverkar dem i beslutsfattandet i förhandsbedömningar kring anmälningar som rör ungdomar i åldern 13-20 år.

Vi kommer i vår studie att utgå från följande frågeställningar:

1. Vilka resonemang för socialsekreterare kring genomgående faktorer som de upplever påverkar deras beslut i förhandsbedömningar?
2. Vilka föreställningar och normer kring genus påverkar socialsekreterare i förhandsbedömningar?

3. Vad upplever socialsekreterare påverkar deras möjlighet till att göra jämställda bedömningar?

1.2 Begreppsdefinitioner

Vi finner det nödvändigt att i detta avsnitt definiera centrala begrepp så som de kommer att användas i denna studie.

Förhandsbedömning

En förhandsbedömning är den första bedömning som socialtjänsten gör då en anmälan kommer dem tillhanda. I denna bedömning skall de undersöka om det föreligger några skäl för socialtjänsten att utreda behovet av stöd och hjälp för den unge och dennes familj. Socialtjänsten avgör i en förhandsbedömning om en anmälan ska leda till utredning eller avslutas utan att utredning inleds (Socialstyrelsen, 2006).

Genus

Vi kommer i vår studie att skilja på begreppen genus och kön. Med genus menas det socialt konstruerade könet, vilket formas utifrån samhällets förväntningar och föreställningar. Genus används som benämning på den sociala process som tillskriver människor könsspecifika egenskaper och betecknar dem som manliga och maskulina respektive kvinnliga och feminina (Nationalencyklopedin, 2012).

Kön

Begreppet kön menar vi står för det biologiska könet, att kvinnor och män föds med anatomiska skillnader och ser fysiskt olika ut. Kön ses som ett biologiskt faktum där biologiska könsskaraktäristiska egenskaper har kommit att definiera en absolut gräns mellan män och kvinnor (Smedler & Drake, 2006).

Jämställdhet

Jämställdhet innebär enligt Nationalencyklopedins (2012) definition att kvinnor och män besitter samma rättigheter inom alla väsentliga områden i livet, liksom skyldigheter och möjligheter. En förutsättning för detta är en jämn fördelning av makt och inflytande, lika villkor och förutsättningar i fråga om arbete, utbildning och försörjning. Detsamma gäller för områden som familj och föräldraskap samt utveckling av personliga ambitioner och intressen. Vi vill också klargöra att jämställdhet skiljer sig från begreppet jämlikhet då jämlikhet rör alla människors lika värde medan jämställdhet emellertid fokuserar på förhållandet mellan könen. Det finns olika sorters jämställdhet där skillnaden mellan formell och reell jämställdhet är av värde för denna studie. Den formella jämställdheten har successivt uppnåtts i Sverige och innebär att det inte längre finns några formella eller rättsliga hinder för att jämställdhet skall råda, såsom att alla yrken är öppna för båda könen vilket står skrivet i Diskrimineringslagen (SFS 2008:567). Däremot är arbetet för reell jämställdhet fortgående då det är en stor utmaning att uppnå jämställdhet i realiteten (Nationalencyklopedin, 2012).

Ungdom

Studien handlar om anmälningar som rör ungdomar, tjejer och killar i åldern 13-

20 år. Vi har valt att avgränsa oss till detta åldersspann då det enligt oss brister i forskning på denna åldersgrupp inom området. Det har i hög grad forskats kring barn vilket enligt kapitel 1 i FN:s barnkonvention (2012) är en människa som inte fyllt arton år. Vi har valt 20 år som högsta ålder och kategoriserar därför vår grupp som ungdomar. Detta med anledning av att Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU (SFS 1990:52), är en insats som de anmälningar som tillhandakommer socialtjänsten kan resultera i. LVU reglerar tvångsomhändertagande av unga människor under 18 år samt enligt § 1 LVU i vissa fall personer under 20 år.

2 Bakgrund

I detta avsnitt redovisas den bakgrund som krävs för att läsaren ska få förståelse för studiens syfte och vidare kunna tillägna sig studiens resultat och analys på ett relevant och konkret sätt. Inledningsvis ges en definition av vad en förhandsbedömning är samt hur processen i en förhandsbedömning ser ut. Därefter ges en historisk beskrivning av jämställdhetsutvecklingen i Sverige från mitten av 1990-talet fram till idag.

2.1 Förhandsbedömningar

Omsorgen om barn och unga som behöver stöd och skydd bedrivs i Sverige av kommunerna. Kommunerna ska utifrån socialtjänstlagens allmänna målinriktade bestämmelser ”verka för att barn och ungdom växer upp under trygga och goda förhållanden.” (5 kap. 1 § SoL, SFS 2001:453). Huvuduppgifterna är att granska och utreda anmälningar och ansökningar om barn och unga som far illa eller riskerar att fara illa och att erbjuda stöd och hjälp när barn och unga visar tecken på att utvecklas ogynnsamt. Att besluta, genomföra och följa upp olika slags insatser är också uppgifter som ligger på kommunernas ansvar (Ibid.).

Alla som får kännedom om att ett barn far illa eller riskerar att fara illa skall eller bör anmäla det till socialtjänsten muntligt eller skriftligt (Socialstyrelsen, 2006). Vilken grad av skyldighet att anmäla en person omfattas av beror enligt 14 kap. 1 § SoL på om denne är en privatperson eller yrkesverksam, samt vilken yrkesrelation personen har till den unge (SFS 2001:453). En utvidgning har gjorts av anmälningsplikten bland yrkesverksamma i flera omgångar och den senaste utvidgningen gjordes 2003 där även kriminalvård och rättspsykiatriska verksamheter omfattas (Wiklund, 2006). När information om att ett barn far illa eller riskerar att fara illa kommer till socialtjänstens kännedom skall socialtjänsten agera utan dröjsmål. I Sverige arbetar de flesta socialtjänster efter den barnavårdsutredningsstruktur som under mitten av 2000-talet implementerades av Socialstyrelsen i socialtjänstens arbete med barn och unga, vilken kallas BBIC (Barns Behov I Centrum). I denna struktur skall den unge, i större utsträckning än tidigare, ges möjlighet att göra sin röst hörd samt vara delaktig, under förutsättning att den unge inte kan tänkas ta skada av det (Socialstyrelsen, 2006). Wiklund (2006) talar om barnavårdstratten som återfinns i socialtjänstens arbete;

stora mängder anmälningar kommer in men endast ett mindre antal bereds stöd eller vård efter en utredningsprocess. Denna första bortsorteringsprocess kallas för förhandsbedömning (Sundell et al., 2007). I en förhandsbedömning gör socialtjänsten en bedömning om det finns anledning att inleda en utredning enligt 11 kap. 1 § SoL eller inte (Socialstyrelsen, 2006; SFS 2001:453). I en förhandsbedömning är socialsekreterarens handlingsutrymme begränsat då denne enbart får ta kontakt med den unge själv, vårdnadshavare till den berörda unge samt uppgiftslämnaren i syftet att inhämta mer information. Vid inhämtning av ytterligare information från andra än de ovan nämnda, inleds utredning enligt 11 kap. 1 § SoL (SFS 2001:453). Enligt både Gegner (2009) och Sundell et al. (2007) är det ungefär två tredjedelar av alla anmälningar som sorteras bort under förhandsbedömningen, anmälningar som inte leder till utredning. Det råder stor variation mellan olika kommuner och stadsdelar i Sverige i hur många förhandsbedömningar som går vidare till utredning (Gegner, 2009). Wiklund (2006) menar att det i Sverige främst är professionella som gör anmälningar till socialtjänsten som rör ungdomar då de omfattas av anmälningsplikten. Wiklund beskriver vidare att de vanligaste anmälningsorsakerna hos ungdomar är kriminellt beteende och skolrelaterade problem. Gegner (2009) ger medhåll till dessa orsaker och tillägger att faktorer som ungdomens mående, ungdomens eget beteende och dess hemförhållanden ofta står som orsak till en anmälan.

Beslut om insatser för barn och unga ges i högsta mån utifrån socialtjänstlagen. I ärenden där behövlig insats inte kan ges den unge med samtycke från ungdomens vårdnadshavare, eller om den unge är över 15 år och inte samtycker till insatsen, kan beslut om insats tas med stöd av Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU. En lag som bygger på tvång (1 § LVU, SFS 1990:52).

2.2 Jämställdhet

1997 antog Socialdepartementet ett *Genderprogram för social välfärd* med syftet att utveckla såväl sin egen som andra myndigheters verksamheter med hjälp av ett genusperspektiv (Socialdepartementet, 1997). Perspektivet innebar att se kön som socialt konstruerat som lärs in genom socialiseringsprocesser. Tanken med programmet var att låta genusperspektivet genomsyra den totala verksamheten där hänsyn till jämställdhet mellan kvinnor och män skulle ingå som en självklar del i alla beslut. För klienternas del innebar det att kvinnor/tjejer och män/killar på lika villkor skulle få tillgång till god vård och service, anpassad efter respektive köns behov. Denna process, jämställdhetsintegrering, benämns på engelska för "gender mainstreaming" (Ibid.).

År 2002 fick Socialstyrelsen i uppdrag av regeringen att kartlägga och analysera socialtjänstens verksamhet ur ett jämställdhetsperspektiv och därmed blev effekten av Genderprogrammet för social välfärd utvärderat. Uppdraget resulterade i rapporten *Jämställd socialtjänst? Könsperspektiv på socialtjänsten* (Socialstyrelsen, 2004). I rapporten framgår att bemötande och behandling skiljer sig för kvinnor och män liksom för flickor och pojkar i den sociala barnvården. Rapporten skildrar att flickors könsspecifika behov riskerar att osynliggöras då socialtjänstens utformande grundas på en manlig norm som bygger på traditionella föreställningar om flickor och pojkars behov. Könstereotypa

föreställningar styr socialsekreterares bedömningar oavsett vem eller vad utredningen gäller (Ibid.). Detta styrks även i forskning gjord av Kullberg (2002) vars resultat visar att socialtjänsten spelar en stor roll i samhället vad gäller upprätthållandet av könsstereotypiska föreställningar. I uppföljningsuppdraget som resulterade i rapporten *Mot en mer jämställd sjukvård och socialtjänst* (Socialstyrelsens, 2008) skildras att socialtjänsten vidtagit åtgärder sedan 2002 och att jämställdhetsarbetet intensifierats. Detta har skett genom att jämställdhetsperspektivet inom socialtjänstens verksamheter uppmärksammats vilket resulterat i att tjejers behov i större utsträckning synliggjorts, vidare att insatserna blivit mer individanpassade. Dessa interventioner har lett till att tjejer i åldersgruppen 13-18 år i större utsträckning får vård än killar i samma åldersgrupp. Generellt beviljas dock killar fortfarande insatser i högre grad utifrån både SoL (SFS 2001:453) och LVU (SFS 1990:52) och ett fortsatt arbete mot en jämställd socialtjänst måste få utrymme i socialtjänstens olika verksamheter (Socialstyrelsen, 2008).

Sveriges regering genomförde under mandatperioden 2007-2010 den största satsningen på jämställdhetsområdet som någonsin gjorts i Sverige med syfte att utveckla och förstärka jämställdheten inom alla samhällsområden (Regeringens skrivelse, 2009/10:234). Detta genomfördes genom en tillförelse av 1,6 miljarder kronor till jämställdhetspolitiken, en tiobubbling av vad som givits tidigare. Mäns våld mot kvinnor, prostitution och människohandel för sexuella ändamål har fått mest fokus. Då socialtjänsten utgör en del i arbetet inom dessa områden, har stora resurser lagts på verksamheten. Det har satsats på jämställdhetsutbildningar och större samverkan mellan socialtjänsten och olika myndigheter för att jämställda bedömningar skall kunna genomföras (Ibid.).

3. Tidigare forskning

I detta avsnitt redovisas den forskning som gjorts på området. Inledningsvis beskrivs forskning kring förhandsbedömningar och därefter följer forskning gjord kring det sociala arbetet med ungdomar utifrån ett genusperspektiv.

3.1 Förhandsbedömningar

Sundell et al. (2007) benämner förhandsbedömningar som en bortsorteringsprocess. Med detta menar de, likt Wiklund (2006), att en majoritet av alla anmälningar sorteras bort i detta tidiga skede. Forskning som rör denna bortsorteringsprocess är begränsad i antal och omfång, medan andra områden som rör barn och unga är mer välutforskade (Sundell et al. 2007). De studier som gjorts kring förhandsbedömningar visar på stora skillnader mellan olika socialkontor i hur stor andel av barnen i upptagningsområdet som anmäls samt hur många av dessa anmälningar som leder till utredning (Gegner, 2009). Studierna har haft ett tydligt fokus på socialsekreterarnas bedömning och kartlagt vilka faktorer som påverkar bedömningen och beslutsfattandet i förhandsbedömningar (Gegner, 2009; 2010). De socialsekreterare som Gegner

(2009) intervjuat menar att det mellan olika socialkontor råder skillnader i hur *far illa* definieras, samt olika åsikter om när socialtjänsten bör agera. Anledning till dessa skillnader är att kommunerna ser demografiskt olika ut och att varje bedömning liksom klient och problem är unika. Vidare nämner socialsekreterarna *magkänslan* som en indikation som finns med i så gott som alla förhandsbedömningar. Socialsekreterarna uttrycker att känslan har stor betydelse och ger exempel på upplevelser där de i mötet med familjer fått en positiv känsla som lett till att anmälan, trots att den har en allvarlig karaktär, avslutats utan att utredning inletts. Magkänslan uttrycks inte i dokumentationen utan bara mellan kollegor och närmaste chef. Gegner (2009) redovisar indikatorer i anmälningar som brukar leda till utredning. Det handlar ofta om föräldrar till tonåringar som inte längre kan kontrollera sin ungdom som skolkar, missbrukar eller har destruktiva umgängen. Andra faktorer är att föräldrarna bagatelliserar alternativt överdriver ungdomens problem samt att det råder misstankar från socialtjänstens sida om att oriktiga uppgifter kring allvarliga händelser lämnats till socialtjänsten från föräldrarna eller ungdomen själv (Ibid.). En amerikansk studie (Wells et al. 2004) visar att socialsekreterarnas inställning till sitt uppdrag är en viktig faktor i bedömningen. De socialsekreterare som uttrycker och vill arbeta för alla barn som riskerar att fara illa och som inte ser organisationens resurser som ett hinder för att göra detta möjligt, är mer än andra benägna att låta en anmälan gå till utredning.

Gegner (2010) identifierar fyra centrala teman under sina intervjuer med socialsekreterare om hur de upplever att bedömningsprocessen går till i förhandsbedömningar. Av dessa rör tre organisationen och en yttre förutsättningar. De tre organisationsbunda temana är *organisationens kultur*, *organisationens synsätt* och *organisationens arbetssätt*. Det första temat handlar om hur man agerar på ett visst socialkontor, det andra om olika syn på utredning och sociala problem. Det tredje temat handlar om vad organisationen har för rutiner och föreskrifter. De yttre förutsättningarna handlar om *normalitetsbegreppet* och *samverkan*. Normalitetsbegreppet belyser att vissa anmälningar behöver prioriteras. Tillvägagångssättet i prioriteringen kan förändras över tid och skiljer sig åt mellan kommuner och socialkontor. Samverkan mellan exempelvis polis och skola påverkar hur socialtjänsten tolkar och bedömer en anmälan som inkommer från dessa aktörer (Ibid.).

Gegner (2010) skiljer mellan faktorer som har direkt respektive indirekt påverkan på socialsekreterares beslut i förhandsbedömningar. Faktorer med direkt påverkan är exempelvis var anmälan kommer ifrån, hur allvarligt innehållet är, om socialtjänsten har tidigare kännedom om den anmälda, om anmälningsfrekvensen kring samma individ är hög, familjens agerande på anmälan, omfattningen av problematiken i anmälan samt om risk- och skyddsfaktorer kan identifieras hos familjen. Vidare finns indirekta faktorer som påverkar bedömningen såsom arbetsbelastning på kontoret, rådande rutiner och riktlinjer samt arbetsledarens roll. Arbetsledaren har stor påverkan på bedömningen då denne har möjlighet att påverka rutiner samt har ofta delegation på att ta beslut om en anmälan ska gå till utredning eller ej. Gegner redogör även för personliga faktorer som påverkar socialsekreteraren där magkänslan inryms. Gegner menar att magkänslan innefattar beprövad erfarenhet och tyst kunskap (Ibid.).

Att försöka uppnå jämlika bedömningar som ser lika ut i olika kommuner, är

enligt Wiklund (2006) inte önskvärt från socialsekreterares sida. Anledningen är att de menar att olika områden har specifika behov och påverkas av kommunens organisering, dess personalresurser och arbetsmodeller. Gegner (2010) menar att de olika toleransnivåerna inom kommunerna gör processen rättsosäker för unga. Rättsäkerheten är också svår att korrelera med värdet av individuella bedömningar i varje unik situation (Gegner, 2009). Trots att denna åsikt kommit fram i tidigare forskning finns också åsikten att varje kommun borde sträva efter att göra förhandsbedömningar på samma sätt för att åstadkomma mer enhetlighet vilket ökar möjligheten till ett mer rättssäkert arbete (Ibid.).

En brist i de kvantitativa studier som gjorts gällande förhandsbedömningar är att det i presentationen av statistik saknas gruppindelningar hos barn och unga i åldern 0-18 år (Gegner, 2009). Hur det ser ut för tjejer respektive killar nämns inte utan det är endast det sammanlagda resultatet som redovisas. Detta gör det omöjligt att se om det råder skillnader i orsaker till anmälan mellan tjejer och killar liksom skillnader i antalet anmälningar som leder till utredning.

Socialstyrelsen (2006) menar i sin rapport *Barn och unga i socialtjänsten* att killar anmäls och utreds i större utsträckning än tjejer. Vidare beskrivs i rapporten att socialsekreterare gör skillnad mellan könen i utredningar vad gäller tidig och aktiv sexualitet hos ungdomar. Dessutom kommer killar till tals i större utsträckning än tjejer. Bristen på genusperspektiv rörande förhandsbedömningar som ett inslag har inte lyfts fram av forskare eller i reflektionen hos de informanter som deltagit i berörda studier. Flera andra faktorer som påverkar i bedömningen har ovan redogjorts för men genus lyser med sin frånvaro. Ett ämne som är högst relevant med tanke på att magkänslan lyfts fram som en faktor i bedömningar som mycket väl skulle kunna styras av könsstereotypiska tankar och handlingar.

3.2 Genusperspektiv på ungdomar

Hamreby (2004) skriver i sin doktorsavhandling att forskning som rör ungdomar, i stor utsträckning handlar om killar. Samtidigt är det en svårighet att separera detta då forskning om killar ofta definierats som "ungdomsforskning" medan forskning gällande tjejer istället benämnts som studier om tjejer. Enligt Hamreby är detta endast ett exempel på hur tjejer särskiljs i samhället då de inte alltid innefattas i begreppet "ungdomar" och refererar här till ett flertal olika författare (Hamreby, 2004, s. 3). Hamreby betonar vidare att det som kallats för "neutral" forskning mestadels fokuserat på killar, det "neutrala" har alltså implicit kategoriserats som manligt. Detta fenomen styrks även av Brunnberg och Larsson (2008) som undersökt hur omfattande genusperspektivet är i avhandlingar gjorda vid de fem största universiteten i Sverige 1980-2006. Ett tydligt exempel på ett sådant forskningsområde är enligt Hamreby (2004) ungdomsbrottslighet där killar är de överlägsna huvudpersonerna. I samband med en ökning av kvinnliga forskare samt att jämställdhetsdebatten uppmärksammas, har forskning kring tjejer och en inkludering av tjejer som del i begreppet "ungdomar" kommit att öka. Hamreby menar att ytterligare en orsak kan vara att tjejer idag uppvisar beteenden som är i likhet med killars beteende, dvs. mönster som ter sig mer hotfulla gentemot samhället, eller att jämställdhetsdebatten har rubbat samhällets könsstereotypiska föreställningar vilket resulterar i att vi ser sociala problem i ett

nytt ljus. Vidare betonar författaren vikten av ett genusperspektiv i alla forskning som ett verktyg att synliggöra de rådande könsstrukturer för att därigenom kunna utveckla en ökad förståelse i det sociala arbetet med unga (Ibid.). Enligt en rapport gjord av Statens Institutionsstyrelse (Ulmanen & Andersson, 2006) har forskning med ett uttalat genusperspektiv kommit att öka under det senaste decenniet, dock tenderar dessa studier att främst handla om tjejer. Denna ökning kan vid en första anblick upplevas positiv, men ser man till vad Hamreby (2004) menar, kan en ökning av forskning kring tjejer resultera i att tjejer i högre grad särskiljs från vad som anses vara normen, en norm som främst baseras på manligt beteende.

Ulmanen och Andersson (2006) har framställt litteraturstudien *Svensk social barnavård ur ett könsperspektiv 1993–2003*, och menar utav sammanställda forskningsresultat i ämnet, vilket går i linje med Kullbergs (2002) studier, att:

”Den sociala barnavården framstår som en institution i samhället som både återspeglar och återskapar traditionella normer och föreställningar om kön” (Ulmanen & Andersson, 2006, sid. 64)

Ett exempel på detta hämtar de från en vinjettstudie gjord av Brunnberg (2002) där resultat visar att tjejer och killar som befinner sig i samma situation behandlas på olika sätt av socialarbetare som är anställda på samma socialkontor. Killar får hjälp på ett tidigare stadium än tjejer och skyddas i högre grad (Ibid.).

Schlytter (1999) har granskat tillämpningen av 3 § LVU (SFS 1990:52) i länsrättsdomar rörande normbrytande ungdomar ur ett genusperspektiv. Författaren problematiserar lagens könsneutralitet och menar att dess tillämpning är diskriminerande för tjejer. Studien visar att främsta anledningen till att tjejer omhändertas är p.g.a. sexuellt beteende medan det för killar istället är brottslig verksamhet vilket visar på att rättväsendet definierar tjejer främst utifrån biologiska och kroppsliga kriterier medan killar definieras utifrån sina handlingar. Schlytter menar att detta dubbla normsystem, vilket speglar traditionella föreställningar om kön, begränsar tjejers handlingsutrymme i högre grad än killars och att tjejer därmed diskrimineras (Ibid.) Mer aktuell forskning visar på samma sak. Claezon (2008) har i sin rapport *Att göra skillnad - könsperspektiv i socialt arbete med barn och unga*, redovisat resultat från olika forskningscirklar där syftet varit att utveckla ett försummat område, som hon menar att könsperspektivet inom sociala barnavården är och tar reda på vilken betydelse perspektivet får i socialtjänstens arbete med barn och unga. Resultaten visade på ett stereotypt könstänkande där ungdomar bedömts utifrån kön istället för den rådande kontext de befann sig i. Studien visade även att tjejer ofta görs ansvariga för sina och andras handlingar medan killar framhålls som ansvarsbefriade. Att tjejer och killar bemöts olika exemplifieras även i att tjejer och killars sexualitet bedöms på olika sätt. Det är sällsynt att sexualitet diskuteras över huvudtaget när klienten är en kille (Ibid.). Även Lundström och Sallnäs (2003) skildrar detta och menar att när det gäller ungdomar som blivit föremål för socialtjänstens åtgärder på grund av eget beteende, bedöms dessa utifrån kön och har så gjorts länge i den sociala barnavårdens historia. Detta har resulterat i olika åtgärder för tjejer och

killar då tjejers sexualitet problematiserats i hög grad medan det för killar istället varit stöldbrotten som varit utmärkande.

3.3 Summering

Ovan redovisade forskningsresultat visar att det i socialtjänsten, såväl myndigheten i stort som agerande i precisa fall, ofta görs skillnader mellan tjejer och killar. Det saknas ett genusperspektiv i forskning kring förhandsbedömningar, men vi kan genom den tidigare forskning som gjorts på utredningsförfarandet anta att det även råder könsskillnader på detta område. I all forskning vi studerat skildras ett gemensamt budskap: socialtjänsten måste i alla dess olika verksamheter fortsätta att arbeta mot en mer jämställd socialtjänst. Denna jämställdhetsintegrering, "gender mainstreaming" myntades redan i Socialdepartementets rapport (1997) och är den strategi som bör användas vilken innebär att alla verksamma tjänstemän inom socialtjänsten har som ansvar att i beslut ta hänsyn till samt identifiera de konsekvenser som besluten får för både kvinnor och män (Socialstyrelsen, 2008).

Vi ämnar genom vår studie att bidra till forskningsfältet genom att visa på hur socialsekreterare som arbetar med förhandsbedömningar resonerar i sin yrkesutövning kring vilka faktorer de upplever påverkar deras bedömningar samt belysa vilka föreställningar kring genus som de upprätthåller i arbetet med ungdomar.

4 Teoretiska perspektiv och begrepp

Vi kommer att i detta avsnitt presentera de teoretiska perspektiv samt begrepp som vi valt att tillämpa i vår analys. Inledningsvis kommer socialkonstruktivistisk teori att presenteras följt av genusteori. Dessa teorier utgör grunden för vår analys då vi bär uppfattningen att alla fenomen, beteenden och handlingar är socialt konstruerade. Denna kunskapssyn präglar även hela studien vilket blir särskilt befäst genom vårt val av att använda oss av fokusgrupper som insamlingsmetod då vi är intresserade av hur socialsekreterare tillsammans konstruerar resonemang. Vi kommer vidare i avsnittet att redogöra för de teoretiska begreppen handlingsutrymme samt tyst kunskap då vi i undersökningen erhållits empiri där tolkningar utifrån dessa begrepp är relevanta.

4.1 Socialkonstruktivistisk teori

Socialkonstruktivismen fokuserar enligt Thomassen (2007) på den språkliga sociala interaktionen mellan aktörer vilket enligt teorin är den konstruktionsprocess som skapar kunskap. Denna kunskap uppstår i den intersubjektiva kontexten och skapar relationer mellan olika aktörer och passiva mottagare. Genom de konstruktioner som skapas i mellanrummet bildas uppfattningar om oss själva och om vår verklighet. Den språkliga interaktionen

kan även skapa relationer mellan subjekt och objekt, mellan människor och ett visst fenomen. Tillskansning av kunskap är därför ingen individuell process utan en kollektiv produkt av språklig interaktion mellan sociala aktörer (Ibid.). Enligt Börjesson och Palmblad (2007) finns det inom socialkonstruktivismen ingen objektiv verklighet utan all kunskap är socialt konstruerad och omfattar därmed endast en subjektiv verklighet. Det finns ingen entydig sanning, endast flera subjektiva sanningar. Socialkonstruktivismen ämnar inte förneka rådande samhällsfenomen som exempelvis sociala problem såsom missbruk och kriminalitet, utan syftar på att studera hur olika sociala kontexter har olika föreställningar om fenomen samt vilka konsekvenser detta får för att kunna förstå och förklara sociala problem. Enligt Wenneberg (2010) ämnar socialkonstruktivismen alltså att avslöja vad som ligger till grund för de företeelser vi möter, att demaskera och ifrågasätta dessa fenomen som alltså inte existerar som "natur" utan återskapas och konstrueras ständigt genom sociala interaktioner. Ett relevant exempel på ett sådant fenomen är genus.

En motsatt kunskapssyn till socialkonstruktivism är essentialism. Essentialismen bygger på tanken om en naturlig sanning om hur världen är ordnad. Den positivistiska kunskapssynen innefattas i essentialismen som menar att olika grupper av varelser har olika oföränderliga egenskaper som tillskrivs hela gruppen, exempelvis att all kvinnor besitter samma egenskaper. Dessa egenskaper går att betrakta på ett objektivt och neutralt sätt (Payne, 2008).

Wenneberg (2010) presenterar vidare sociologerna Berger och Luckmann vilka är upphovsmän till idén om social konstruktion. De hävdar att det är den gemensamma verkligheten som utgör kunskapen vilken styr människors beteenden samt vilka antaganden vi gör och hur vi uppfattar verkligheten. Berger och Luckmanns teori grundar sig på tre påståenden; att samhället är en mänsklig produkt, att samhället uppfattas som en objektiv verklighet samt att människan är en social produkt. Wenneberg (2010) kopplar samman dessa tre påståenden med tre begrepp; *externalisering*, *objektivering* och *internalisering*. Människan har enligt Berger och Luckmanns teori av naturen en benägenhet att skapa vanor, vilka sprids till andra subjekt som inte varit med och skapat dem. Vanorna externaliseras och sprids till en samhällelig nivå och bildar institutioner vilka vi ser som grundläggande inrättningar i samhället. Människan reflekterar inte över dessa institutioner vilket medför att människors vanor bidrar till en reproduktion av den rådande normen. Till slut sker en objektivering av institutionella vanor och normer då vi tar dem för givna och inte reflekterar över deras existens. Som barn internaliserar vi institutionella vanor och normer för att kunna förstå det samhälle vi lever i. Därmed skapas en ständig socialiseringsprocess som gör oss till sociala produkter, skapade av det samhälle vi lever i (Wenneberg, 2010).

Payne (2008) menar att det sociala arbetet gemensamt konstrueras av socialarbetare och klienter vilka i sin tur är konstruerade utifrån det samhälle de verkar i. Payne menar att denna process kan ses som ett samspel där socialsekreterarens arbetsutförande formas av förväntningar från samhället samtidigt som socialsekreterarna uppfyller dessa genom sitt agerande.

4.2 Genusteori

Genusteorin har sin utgångspunkt i den socialkonstruktivistiska teorin och ser manligt och kvinnligt som något socialt konstruerat, format av sociala och kulturella kontexter i samhället och inte som något påverkat av biologiskt kön (Josefsson, 2005). Josefsson förklarar i sin bok *Genus – hur påverkar det dig?* att genus handlar om föreställningar, förväntningar och idéer som formas med bakgrund av biologiskt kön vilket påverkar vårt sätt att bete oss som kvinnor och män, tjejer eller killar. Detta är oftast en omedveten process, vissa mönster uppfattar vi som ”naturliga” och vissa beteenden lär vi oss att vi ”bör” göra som tjej respektive kille. Viljan att passa in i en viss gemenskap gör att människan många gånger medvetet är med och konstruerar vad som anses vara kvinnligt respektive manligt (Ibid.).

Connell (2008) beskriver genus som ett sätt att strukturera sociala handlingar där genus betraktas som både en historiskt skapad produkt samt som en del i skapandet av historia. Detta innebär att genus konstrueras och förändras över tid och formas i interaktionen mellan män och kvinnor i de vardagliga relationerna samt i relation med de samhälleliga strukturerna (Ibid.). Ett genomgående drag i många teorier kring genus är att de belyser maktrelationerna i samhället och visar att könsmissiga över- och underordningar på samhällets olika nivåer har sin grund i sociala och kulturella kontexter (Hedin & Månsson, 2000). Connell (2008) menar att den viktigaste maktaspekten vad gäller genusstrukturen är kvinnors underordning och den manliga dominansen vilket skapar en patriarkal struktur på samhällets olika nivåer. Hirdman (2003) har utvecklat detta spår och menar att det inte är tillräckligt att fastslå att genus konstrueras på olika nivåer och myntar därför begreppet *genussystem* för att skapa en tydligare teoretisk ram kring genus och för att möjliggöra en förklaring till den maktstruktur som råder i samhället. Genussystemet förknippar Hirdman med samhällets ekonomiska och politiska system och hon använder sig av två samverkande principer för att förklara genussystemet. Den första principen, *isärhållandet*, innebär att det manliga och kvinnliga ska hållas isär och inte bör blandas. Den andra principen, *hierarkin*, speglar mannen som norm, män utgör normen i samhället för det som anses normalt och allmängiltigt. Hirdman menar att isärhållandet mellan män och kvinnor finns i föreställningar om det manliga respektive kvinnliga, män och kvinnor ska göra olika saker och verka på skilda områden vilket exempelvis visar sig i olika arbetsuppgifter, beteenden och intressen. Då mannen ses som normen i samhället värderas dessa högst vilket ger kvinnan den avvikande rollen och ses därmed som sämre än mannen. Detta skapar en hierarkisk patriarkal samhällsordning där kvinnan ständigt befinner sig i underläge. Denna maktstruktur upprätthålls ständigt i vårt samhälle genom isärhållandet mellan män och kvinnor. Principerna om isärhållandet och hierarkin visar på hur maktstrukturen i samhället ständigt återskapas (Hirdman, 2003). Hirdman myntar även begreppet *genuskontrakt* med vilket hon menar speglar den sociala ordning som upprätthåller genussystemet. Genuskontraktet symboliserar det strukturella tvång som både män och kvinnor tyngs under men speglar också den möjlighet till förändring som kontraktet innebär genom den rådande överenskommelsen mellan könen. Kvinnor och män handlar efter föreställningar och förväntningar som genomsyrar alla nivåer i samhället och fogar sig till ordningen där bestraffning sker om man bryter de uttalade samt outtalade regler som finns, de som följer

reglerna belönas. I varje samhälle i varje tid existerar ett slags kontrakt mellan könen, genuskontraktet är därmed föränderligt (Hirdman, 2003).

Johansson (2001) menar i sin bok *där könsmakten ändras* att det finns en kollektiv erfarenhetsbild av kön, egenskapstänkandet, som utgår från att män och kvinnor är olika och har olika egenskaper vilka är både biologiska och socialt konstruerade. Mäns och kvinnors egenskaper ses alltså som könsspecifika vilket påverkar omgivningens uppfattning om respektive kön. Genom egenskapstänkandet kan exempelvis ojämställdheten i samhället förklaras med att manliga egenskaper värderas högre och att de egenskaper som tillskrivs män respektive kvinnor upprätthåller könsmaktordningen i samhället (Ibid.).

4.3 Handlingsutrymme

Lipsky (2010) behandlar i sin bok *Street-level Bureaucracy: Dilemmas of the Individual in Public Services* det som på svenska översätts till *gräsrotsbyråkrater*. Lipsky menar att en gräsrotsbyråkrat är den personal som jobbar inom kommunala och statliga verksamheter och institutioner som kommer i direktkontakt med samhällets medborgare. Exempel på gräsrotsbyråkrater är poliser, lärare och socialsekreterare. Gemensamt för alla dessa yrken är att de inte enbart har som uppgift att bistå medborgarna med sin specifika service utan även att deras arbeten i stor utsträckning styrs av ramlagar och riktlinjer. Anledningen till detta är att de ska kunna vara relevanta och tillämpningsbara i många radikalt olika situationer. Lipsky (2010) menar att det är gräsrotsbyråkraternas uppgift att tolka lagen och riktlinjerna och forma sin praxis för att dessa ska bli användbara i dennes specifika arbetssituation. I denna tolkning, formning och implementering av ramlagar och riktlinjer uppstår ett handlingsutrymme för den enskilde gräsrotsbyråkraten. En följd av denna process är även att det skapas nya informella regler för hur en arbetsplats eller arbetsgrupp gemensamt ska utföra sitt arbete. Det är först i gräsrotsbyråkraternas personliga möte med en klient som gräsrotsbyråkraten tvingas förhålla sig till både klientens behov och organisationens riktlinjer. I detta handlingsutrymme behöver gräsrotsbyråkraten skapa en ny policy som hjälp för att försöka införliva båda aspekter i den mån det är möjligt (Ibid.).

I det handlingsutrymme av avsaknade förhållningsregler som uppstår mellan lagar och riktlinjer och klientmötet uppstår en rollkonflikt för gräsrotsbyråkraten då denne står mellan två olika verksamhetsmål för organisationen; det klientcentrerade målet med klientens behov och hjälpsökande i fokus och det organisationscentrerade målet där ekonomi och arbetsledaren styr. I denna rollkonflikt kan gräsrotsbyråkraten ej förhålla sig passiv utan måste välja att ta stöd från det ena målet mer än det andra. Gräsrotsbyråkraten gör detta val med en avsikt att uppleva sin yrkesutövning så positivt som möjligt, för att kunna se på sin uppgift i ett gynnsamt ljus och kunna agera efter bästa förmåga (Lipsky, 2010).

Samtidigt som lagar och riktlinjer ger ett handlingsutrymme kan gräsrotsbyråkraten välja att när svåra och tuffa beslut ska fattas, t.ex. när ett avslag ska ges på en ansökan eller anmälan, kan dessa lagar fungera som skydd

för den enskilda gräsrotsbyråkraten (Lipsky, 2010). Denne kan föra argument om att lagen inte ger utrymme för en annan bedömning eller ett annat beslut än det fattade. Gräsrotsbyråkraten externaliserar beslutsorsakerna och blir ett offer för yttre omständigheter. Aronsson (1990) kallar detta för *subjektivt handlingsutrymme* vilket är den enskildes upplevelse av det handlingsutrymme denne har i en viss situation. Motsatsen är det objektiva handlingsutrymmet vilket Aronsson menar är det faktiska handlingsutrymmet individen har i en specifik situation. Det subjektiva handlingsutrymmet är dynamiskt och förändras till den givna situationen. Detta fyller som funktion att upplevelsen av ett litet subjektivt handlingsutrymme i en situation där ett obekvämt beslut ska fattas, ger få eller inga alternativa beslut. Det grundas i att yttre faktorer begränsar handlingsutrymmet i beslutsprocessen vilket minskar gräsrotsbyråkratens upplevelse av stress och personligt ansvar (Aronsson, 1990).

4.4 Tyst kunskap

Vetenskapsmannen Polanyi (1983) introducerade tyst kunskap som ett kunskapsbegrepp med grundantagandet "we know more than we can tell" (Polanyi, 1983, s.4). Polanyi menar att vi kan och vet mer än vad vi förmår sätta ord på. Tyst kunskap tillägnas genom handling och erfarenhet, genom det människan ser och upplever samt intelligensens förståelse av detta. Den tysta kunskapen utgör den grund av kunskap vi möter vår omvärld med då det i all kunskap finns en underliggande dimension av tyst kunskap. Den tysta kunskapen bygger inte på enskilda detaljer utan på en helhetsbild av upplevelser och erfarenheter (Ibid.). Thomassen (2007) redogör för Polanyis teori om tyst kunskap och poängterar att tyst kunskap är kunskap som internaliserats och integrerats som en del av oss själva och har därmed blivit personlig, subjektiv kunskap. Människan använder personlig kunskap som ett redskap i sitt handlande, dock är detta en process människan ofta är omedveten om (Ibid.). Nordlander (2006) kopplar i sin doktorsavhandling *Mellan kunskap och handling - Socialsekreterarens kunskapsanvändning i utredningsarbetet* tyst kunskap till det praktiska sociala arbetet. Han konstaterar att beslut som tas av socialsekreterare inte alltid grundas i medvetandegjord kunskap och beskriver i sina resultat att faktorer som påverkar socialsekreterarna i deras beslutsfattande kan vara mentalt dolda. Med detta menar han att socialsekreterarna inte är medvetna om faktorernas påverkan och att de inte ägnar dem några tankar. Därmed grundar de sina beslut på intuition. Det är i denna process som den tysta kunskapen verkar i. Nordlander motsätter sig inte den tysta kunskapen men förespråkar en ökad medvetenhet kring den och reflektion kring användandet av den för att försäkra ett vaksamt förhållningssätt och tillämpning (Nordlander, 2006).

4.5 Summering

Vi anser att de teorier och begrepp vi redogjort för ovan har hög relevans i vår undersökning. Socialkonstruktivismen är central för förståelsen av de resonemang socialsekreterarna för. Genom att ifrågasätta socialsekreterarnas föreställningar och normer och genom att se dem i ljuset av socialkonstruktivismen, möjliggörs för oss att få förståelse varför de existerar och ser ut som de gör. Genusteorin gör

det möjligt att specifikt uppnå förståelse för de rådande könsföreställningar som finns hos socialsekreterarna samt, liksom socialkonstruktivismen, att se vad dessa könsföreställningar och normer grundas på. Genusteorin belyser också rådande maktaspekter som präglar samhället vilket har relevans i vår undersökning. Genom att belysa vår empiri utifrån begreppen handlingsutrymme och tyst kunskap kan vi få förståelse för de resonemang socialsekreterarnas för kring faktorer som påverkar beslutsfattandet i förhandsbedömningarna. Begreppet handlingsutrymme gör det också möjligt att tolka empirin kring socialsekreterarnas resonemang om hur de upplever möjligheterna att göra jämförbara bedömningar. Tyst kunskap menar vi får representera den enskilde socialsekreterarens upplevelse av klienten och känslan som uppstår i mötet med denne där begrepp som magkänsla och intuition inryms.

5 Metod

För att kunna uppfylla vårt syfte samt svara på våra frågeställningar har vi valt att använda oss av en kvalitativ forskningsmetod. I studien ämnar vi undersöka socialsekreterares resonemang; tankar, uppfattningar och upplevelser kring förhandsbedömningar vilket gör en kvalitativ ansats lämplig då den, till skillnad från den kvantitativa, gör det möjligt att skapa en djupare förståelse för vad socialsekreterarna menar (Bryman, 2011). Vi är i undersökningen inte intresserade av att generalisera, utan syftet är att exemplifiera samt tolka och förstå vad socialsekreterarna uttrycker, vilket enligt Kvale och Brinkman (2009) är vad en kvalitativ metod strävar efter. I kvalitativ forskning är utgångspunkten deltagarnas egna synpunkter och perspektiv och metoden gör det möjligt för deltagarna att utveckla och reflektera över sina svar. En kvalitativ metod gör det också möjligt att fånga upp den komplexitet som kan uppstå i denna process (Bryman, 2011).

I den kvalitativa forskningen finns en nära koppling till den konstruktionistiska inriktningen och till ett hermeneutiskt synsätt (Bryman, 2011). Vi är intresserade av hur socialsekreterare som individer tillsammans med kollegor i sin arbetsgrupp och/eller kollegor med samma arbetsuppgift konstruerar sina resonemang, tankar och uppfattningar. Studien har en hermeneutisk utgångspunkt då den avser att nå förståelse och en fördjupad kunskap genom att tolka och förstå hur socialsekreterarna resonerar; vilka tankar och uppfattningar de har kring våra frågeställningar samt hur gruppen gemensamt konstruerar dessa resonemang (Thomassen, 2007).

5.1 Förförståelse

Forskarens förförståelse spelar stor roll i den hermeneutiska tolkningen då förförståelsen blir den mall empirin tolkas utefter. Människan möter aldrig världen förutsättningslöst, utan förförståelsen påverkar ständigt den tolkning vi gör av de fenomen vi kommer i kontakt med (Thomassen, 2007). Den förförståelse vi bär på är kunskap som är nödvändig för att kunna tolka och förstå

sammanhanget (Wibeck, 2010). Genom den kunskap vi tillägnat oss i tidigare forskning på området har vi en förförståelse om att det ofta råder ett stereotyp könstänkande i socialtjänsten samt att det råder brist på ett genusperspektiv i förhandsbedömningar men att magkänslan dock får stort utrymme. En av oss studenter gjorde sin praktik på ett socialkontor och arbetade då med förhandsbedömningar som rörde anmälningar av ungdomar och arbetade även under uppsatsens gång extra med denna arbetsuppgift. Denna erfarenhet och förförståelse anser vi har bidragit till en större kunskapstillgång i undersökningen. Vi har under empiriinsamlingen och uppsatsskrivandets gång försökt vara medvetna om denna förförståelse och strävat efter att hålla oss så neutrala som möjligt för att i minsta mån påverka deltagarna i fokusgrupperna. Vi vill också uppmärksamma för läsaren att vi under vår utbildnings gång tilldelats olika aspekter av det sociala arbetet samt hur det bör genomföras, vi har med oss personliga värderingar och åsikter vad gäller jämställdhet och genus som påverkar studiens perspektiv. Men genom att diskutera dessa olika faktorer har det skapats en medvetenhet i oss om hur de påverkar undersökningen, en medvetenhet vi försökt att påminna oss om under hela uppsatsprocessen.

5.2 Litteratursökning

För att sätta oss in i kunskapsläget kring vårt ämne har vi sökt litteratur bland böcker, avhandlingar och artiklar i GUNDA vilken är Göteborgs Universitetsbibliotekskatalog, databasen LIBRIS samt i databasen KVINNSAM där allt innehåll har ett genusperspektiv. De ämnesord vi använt oss av är genus, jämställdhet, ungdom, socialsekreterare, anmälan, förhandsbedömning, BBIC, handlingsutrymme, tyst kunskap och magkänsla. För att tillägna oss engelsk litteratur och internationell forskning översatte vi de svenska ämnesorden till engelska via Nationalencyklopedin, vi jämförde dem i Thesaurus för att hitta rätt engelska ämnesord och sökte därefter i databasen Proquest Social Sciences som är en samlad databas för bl.a. Social Services Abstract, Sociological Abstract och PsychInfo.

5.3 Metodval

Vi har valt att använda oss av fokusgrupper som insamlingsmetod i vår undersökning. Denna metod anser vi är mest lämplig då vi ämnar söka förståelse kring hur socialsekreterare resonerar om deras upplevelser kring ett specifikt område i deras yrkesutövning. Fokusgruppsmetoden innebär att en mindre grupp människor intervjuas samtidigt och diskuterar vissa teman som presenteras av intervjuledaren (Bryman, 2011) Intervjuledaren spelar en mycket passiv roll vilket möjliggör det faktum att det är deltagarna som styr diskussionen och dessa tillåts ge uttryck åt personliga åsikter i ämnet vilket ökar möjligheten till att skapa en förståelse för varför människor resonerar på ett visst sätt (Kvale & Brinkmann, 2009). Intressant är också att se hur deltagarnas attityder formas i egenskap av medlemmar i en grupp, hur samspelet påverkar det som sägs. Metoden gör det möjligt att få fram kulturellt förankrade attityder och föreställningar i en viss kontext. I fokusgruppen ges deltagarna möjligheten att utforska varandras skäl till varför man är av en viss åsikt vilket kan resultera i djupare diskussioner där

deltagarna utmanas av varandra. Detta kan i sin tur generera i nya tankesätt och insikter (Bryman, 2011). Till skillnad från enskilda intervjuer där deltagaren sällan ifrågasätts, är chansen större att diskussionen i en fokusgrupp präglas av en högre sanningshalt då deltagarna ifrågasätter och utmanar varandra, vilket ökar möjligheten till realistisk empiri då situationen tvingar dem till att reflektera över det som sägs (Ibid.).

Enligt Bryman (2011) innehar fokusgruppsmetoden, liksom alla metoder, ett antal begränsningar. Gruppinteraktionen, jämfört med enskilda intervjuer, leder till att intervjuledarens kontroll över diskussionens förlopp minskar och kan resultera i diskussioner som ej går i linje med undersökningens syfte. Metoden innebär även att fokusgrupperna är relativt ostrukturerade, får man snabbt en stor mängd data som kan vara svår att analysera. Det kan också vara svårt att i fokusgrupper få med alla deltagares åsikter, exempelvis tystlåtna deltagare eller deltagare som inte låter andra komma till tals. En annan risk med fokusgrupper kan vara att värderingar kanske inte alltid kommer fram, då personerna svarar på ett sätt som de tror gruppen accepterar och som anses politiskt korrekt. Det kan också råda det omvända, att deltagarna när de närmar sig en gemensam åsikt slutar tänka kritiskt och låser sig vid en specifik åsikt (Bryman, 2011). Trots ovanstående begränsningar ansåg vi att fördelarna med att använda fokusgrupp som metod i vår undersökning var övervägande. Halkier (2010) beskriver några av metodens styrkor, bl.a. att fokusgrupper ger empiri om grupperns normer och tolkningar och att metoden synliggör den sociala interaktionen då deltagarnas jämför sina åsikter och resonemang. Dessa faktorer, samt den möjlighet till tolkning som ges i sammanhanget då deltagarna själva styr diskussionen, blev för oss det avgörande valet i att använda fokusgrupper som insamlingsmetod.

5.4 Urval och avgränsningar

För att kunna besvara studiens syfte ville vi att fokusgrupperna skulle innehålla socialsekreterare som arbetar med förhandsbedömningar och som specifikt handlägger anmälningar som rör ungdomar 13-20 år. Vi gjorde ett målinriktat urval då vi inte ämnar uppnå generalisering utan att hitta deltagare som var relevanta för vår studie (Bryman, 2011). Ett urvalskrav vi hade på deltagande kommun/stadsdel var att det på respektive socialkontor skulle finnas en arbetsgrupp som arbetade med förhandsbedömningar. Ett annat kriterium var att de deltagande arbetsgrupperna på respektive socialkontor i sin yrkesutövning arbetade utifrån BBIC-strukturen. Anledningen till att vi valt att fokusera på socialkontor som arbetar utifrån BBIC är att Socialstyrelsen byggt upp ett system kring strukturen med nätverk och licenser som kommuner får ansöka om samt att det utifrån BBIC-strukturen tagits fram formulär och stöddokument för att underlätta ärendehantering. Socialstyrelsen utför även kontroller på de kommuner som arbetar efter BBIC. Vi var intresserade av att undersöka hur socialsekreterare som arbetar utifrån BBIC resonerar kring strukturen i sammanhanget av att kunna göra jämställda bedömningar.

Utifrån dessa kriterier tog vi kontakt med 10 stycken socialkontor i och runt Göteborg med en befolkningsstorlek på mellan 35000–65000 invånare. Anledningen till att kontakt togs med flera socialkontor än vad vi önskade skulle

delta i studien var att det praktiskt sätt kan vara svårt att planera och genomföra en fokusgrupp då det är många personer som ska kunna träffas samtidigt (Bryman, 2011). Även tanken på att många socialkontor har en arbetsbelastning som inte ger utrymme till att låta en hel arbetsgrupp medverka i en undersökning med kort varsel gjorde att vi hörde av oss till 10 socialkontor. Dessa praktiska konsekvenser bekräftades snabbt då hälften av socialkontoren direkt meddelade att de inte hade möjlighet att medverka med hänvisning till just arbetsbelastningen.

Den första kontakten skedde via mail vilket vi skickade till berörda arbetsledare: avdelningschef eller 1:e socialsekreterare på respektive socialkontor. En vecka senare hörde vi av oss via telefon till de berörda som fortfarande inte givit svar eller uppgett att de var intresserade av att delta i undersökningen. Under dessa samtal framkom att vissa kontor ej omfattade det antal socialsekreterare som arbetade med förhandsbedömningar som krävdes för att få ihop en fokusgrupp. Andra hänvisade i detta skede till deras arbetsbelastning. Resultatet blev två socialkontor som inom ramen för vår tidsbegränsning kunde samla hela arbetsgruppen som arbetade med förhandsbedömningar under en och samma tid. Vi kunde därför genomföra två fokusgrupper, den ena arbetsgruppen i en stadsdel i Göteborg och den andra i en kommun strax utanför Göteborg.

Vårt syfte har inte varit att göra en komparativ studie mellan dessa två socialkontor utan att exemplifiera socialsekreterares resonemang, tankar och upplevelser i sin yrkesutövning, därav likformighetskraven på socialkontoren som nämnts ovan. Vårt urval har syftat till att ge ett djup i det insamlade materialet och inte en bredd.

Wibeck (2010) rekommenderar att en fokusgrupp skall bestå 4-6 stycken deltagare. Antalet motiveras med att det i mindre sammanhang är lättare för deltagarna att vara mer aktiva och möjligheterna till att alla skall få komma till tals ökar. Mindre grupper är också att rekommendera om frågeställningen är komplex och känslig, vilket kan vara fallet i vår undersökning (Ibid.). Fokusgrupp A bestod av fem deltagare och fokusgrupp B av sex deltagare. Alla socialsekreterare i respektive arbetsgrupp tillfrågades om att medverka i fokusgrupperna för att på så sätt inte utesluta någon eller påverka urvalet. På socialkontor A hade två socialsekreterare i arbetsgruppen ej möjlighet att närvara på grund av arbetsbelastning, på socialkontor B deltog samtliga socialsekreterare. Bland deltagarna fanns en man och resten var kvinnor. Vi valde att använda oss av redan existerade grupper i fokusgrupperna med anledning av den underlättande rekryteringen men också för att det i existerande grupper finns en rådande gruppkultur och deltagarna känner varandra, vilket skapar en "naturlig miljö" där deltagarna vågar uttrycka sina personliga åsikter. Samtidigt kan denna konstellation resultera i att antaganden tas för givna och inte uttrycks eller förklaras i diskussionen samt att samspelsmönster och statuskillnader påverkar diskussionen negativt (Bryman, 2011). Dessa faktorer har vi varit medvetna om under fokusgruppsintervjuerna.

Tidspressen och det faktum att varje fokusgruppsintervju genererar mycket datamaterial som ska transkriberas, gjorde att vi valde att genomföra två fokusgrupper. Efter genomförandet av fokusgrupperna upplevde vi att vi uppnått den teoretisk mättnad som för oss var möjlig vilket bevisades då båda

fokusgrupperna ofta förde liknande resonemang kring de olika temana (Wibeck, 2010).

5.5 Planering av fokusgrupp

Vårt mål med fokusgruppsintervjuerna var att få fram socialsekreterarnas resonemang och vi ville som intervjuledare påverka diskussionerna så lite som möjligt. Vi utvecklade därför en semistrukturerad intervjuguide (se bilaga 1), relativt ostrukturerad för att deltagarna skulle styra diskussionerna men ändå en struktur för att skapa ett slags mönster i de båda fokusgrupperna. Intervjuguiden bestod av fyra frågor med en till tre följdfrågor att använda vid behov ifall diskussionen i grupperna skulle avta. Vi diskuterade oss fram till i vilken ordning frågorna skulle löpa för att skapa en så naturlig följd i diskussionen som möjligt. För att synliggöra deltagarnas tankar kring genus i deras yrkesutövning, valde vi medvetet att inleda fokusgrupperna med mer generella frågor och inte ställa direkta frågor om genus. Detta med anledning att få tillgång till deltagarnas naturliga diskussion och därmed se vilket fokus de själva lade på genus utan några yttre påtryckningar.

För att underlätta för deltagarna att prata om sina tankar och upplevelser kring förhandsbedömningar gällande anmälningar som rör ungdomar, samt för att de inte enbart skulle behöva använda sig av reella ärenden som de arbetar med, valde vi att i fokusgrupperna använda oss av en vinjett (se bilaga 2). Enligt Jergeby (1999) är en vinjett en lämplig metod att använda för att kunna kartlägga människors värderingar, normer och handlingsval. En vinjett skapar också en gemensam referensram för deltagarna att förhålla sig till och kan vara en hjälp för att fokusgruppsdeltagarna ska kunna uttrycka åsikter i konkreta situationer (Ibid.). Vår vinjett beskriver en fiktiv anmälan som kommer socialtjänsten tillhanda och handlar om Kim som är 15 år gammal. Vi valde ett könsneutralt namn för att få fram deltagarnas omedvetna och medvetna tankar om Kims könstillhörighet. Åldern valdes för att ge utrymme till reflektion kring ålderns betydelse i en anmälan. I vinjetten har en anmälan gjorts från skolan då det framkommit att Kim tagit betalt för sexuella tjänster på Internet. Skolan är en av de vanligaste anmälarna till socialtjänsten när det gäller anmälningar som rör ungdomar (Socialstyrelsen, 2004). Synen på sexualitet som problematisk har tidigare varit tydligt kopplat till tjejer (Socialstyrelsen, 2006) och vi valde därför sexualitet som problem för att se om deltagarna i diskussionerna tillskrev problemet specifika könsegenskaper.

I förberedelsen av fokusgrupperna förekom en diskussion kring vår roll som intervjuledare samt hur vår närvaro skulle påverka gruppdynamiken och deltagarnas svar. Hur skulle gruppen påverkas av att vi var två som närvarade? Vi kom fram till att vi båda skulle sitta med i fokusgrupperna och ha en låg grad av involvering i diskussionen och istället låta deltagarna hålla i tyglarna. Vi bestämde oss för att en av oss skulle ha rollen som intervjuledare, att det skulle vara en och samma person som läste vinjetten och ställde de fyra frågorna vid båda fokusgruppsintervjuerna. Om det skulle uppkomma oklarheter i diskussionen som vi fann hade relevans för studiens syfte, kunde vi båda flika in och be om förtydliganden eller ställa en följdfråga, men bara då det upplevdes som

nödvändigt och ingen av deltagarna själva gjorde det. Vi bestämde oss också för att spela in fokusgruppsintervjuerna då en djupare tolkning av diskussionerna är möjlig att genomföra om vi har möjligheten att transkribera dem (Bryman, 2011; Kvale & Brinkmann, 2011).

5.6 Genomförande

Fokusgruppsintervjuerna ägde rum på respektive arbetsgrupps socialkontor och varade i drygt en timme vardera. Vi utnyttjade naturliga tillfällen som arbetsgrupperna samlades på, såsom methodsammanträde. Vi inledde fokusgrupperna med att presenterade oss själva och gjorde en sammanhangsmarkering där vi presenterade studiens syfte, fokusgruppens upplägg samt hur studien skulle presenteras. Alla deltagare tillfrågades om det gick bra att fokusgruppsintervjun spelades in och alla deltagare i båda grupperna godkände detta. Deltagarna fick också återigen till sig att deltagandet var frivilligt och att de när som helst kunde välja att avbryta om de kände sig obekväma. Vi upplyste om de regler som skulle gälla under fokusgruppen; att alla åsikter var tillåtna, att de själva får be varandra utveckla sina resonemang och att de skulle tala en i taget. När vår presentation av oss själva, studien och genomförandet av fokusgruppsintervjun var gjord fick deltagarna presentera sig själva genom att säga sitt namn, hur länge de arbetat med förhandsbedömningar och hur länge de varit socionomer. Denna presentation var för vår skull när fokusgruppsintervjuerna skulle transkriberas. Själva fokusgruppen inleddes med att alla deltagarna fick vinjetten på ett papper för att ha den nära till hands under hela fokusgruppen och därefter läste intervjuledaren vinjetten högt. Deltagarna fick till sig att de fick välja att referera till vinjetten eller till verkliga fall de stött på i sitt arbete. Efter uppläsning av vinjetten ställde intervjuledaren den första frågan och diskussionen tog fart i respektive fokusgrupp. När diskussionen kring varje fråga nått en mättnad i gruppen och inget nytt fördes fram lästes nästa fråga upp av intervjuledaren. I vissa fall ställde intervjuledaren en följdfråga.

5.7 Analysmetod

Båda fokusgrupperna transkriberades ordagrant i anslutning till genomförandet. Transkriberingen genererade ett stort datamaterial som vi gjorde en översiktlig läsning av för att bilda oss en helhetsfattning av empirin. Därefter följde en systematisk analysprocess där vi arbetade vi med att koda materialet och hitta centrala teman som förekom i diskussionerna, teman utifrån våra frågeställningar där olika mönster, både skillnader samt likheter, urskiljdes (Wibeck, 2011). Efter att båda fokusgruppsintervjuerna var genomförda kodade vi materialet och kom fram till de centrala teman vi ville bygga vår analys på. Ur dessa teman fann vi en rad underkategorier. Därefter lät vi teorier och teoretiska begrepp utveckla sig efter de teman som uppstått. I mötet mellan empiri och teori har vi velat skapa förståelse för och kunskap i hur socialsekreterare resonerar kring vissa punkter i förhandsbedömningar. Analysen av fokusgruppsdata börjar enligt Wibeck (2011) redan när den första fokusgruppsintervjun är gjord och empiriinsamling och analys blir en parallell process där man som forskare oundvikligen tolkar materialet. Vi har därför valt att redovisa resultaten sammanvävt med analysen.

Detta upplägg anser vi skapar en röd tråd i materialet vilket gör det enkelt för läsaren att följa redovisningen samtidigt som det ökar dennes förståelse för sammanhanget. Vi har i vår analys försökt vara medvetna om hur vår förståelse samt vår närvaro i fokusgruppsintervjuerna påverkat diskussionerna. Under transkriberingen fann vi användbara citat som vi presenterar i nästa avsnitt. Vi har i dessa använt oss av följande tecken (...) då vi tagit bort text som inte varit relevant för sammanhanget.

5.8 Etiska ställningstaganden

Undersökningen har genomförts av de forskningsetiska principer för humaniora och samhällsvetenskap som Vetenskapsrådet (2002) antagit. Informationskravet uppfylldes genom att vi tog kontakt med arbetsledarna på respektive socialkontor som i sin tur kontaktade berörda socialsekreterare som då informerades om undersökningens syfte, metod samt upplägget kring fokusgruppsintervjun. I samma veva uppfylldes *samtyckeskravet* då de av sin arbetsledare fick information om att deltagandet var frivilligt. Deltagarna fick ta till sig informations- och samtyckeskravet återigen under inledningen i fokusgruppsintervjun då vi gick igenom de forskningsetiska principerna och tryckte på frivilligheten, att de under fokusgruppsintervjuerna kunde välja att besvara frågor eller inte samt att de kunde avbryta fokusgruppen om de så önskade. Deltagarna fick också information om att deras medverkan var anonym samt om *konfidentialitetskravet*, att alla uppgifter som rörde deltagarna skulle behandlas med största möjliga konfidentialitet och förvaras så att obehöriga ej kunde få tillgång till dem. Den sista principen, *nyttjandekravet*, att den insamlade empirin endast kommer att användas för just vår undersökning fick de också till sig innan fokusgruppen startade (Vetenskapsrådet, 2002). För att uppnå konfidentialitetskravet har socialsekreterarnas namn ersatts av en bokstav samt en siffra för att anonymitet skall råda.

Enligt Wibeck (2011) är fokusgrupper en mer etiskt korrekt metod i jämförelse med enskilda intervjuer som är mer styrda. Om det i en fokusgrupp förs en diskussion kring ett ämne som upplevs känsligt för en deltagare kan denne välja att avstå från att uttrycka sin åsikt. Detta anser vi är en viktig etisk aspekt att ta hänsyn till då det minskar risken för att deltagarna känner sig kränkta.

5.9 Validitet, realibilitet och generaliserbarhet

Validitet handlar om giltighet, att man som forskare undersökt det man avsett att undersöka, att studien är trovärdig (Kvale & Brinkmann, 2009). För att uppnå validitet har vi genom hela arbetsprocessen återkopplat materialet till vårt syfte och frågeställningar. En annan faktor som enligt Wibeck (2010) påverkar studier där fokusgrupper används är om deltagarna uttrycker sig under konformitet och inte säger vad de själva egentligen tycker och tänker. Likaså gäller om deltagarna överdriver vissa uttryck för att göra intryck eller övertyga resterande deltagare om en viss åsikt. Om socialsekreterarna endast uttryckte sådant som i respektive grupp ansågs vara socialt accepterat och önskvärt, är för oss svårt att uttala oss om. Däremot uppfattade vi att det i båda fokusgrupperna rådde en öppen och

avslappnad atmosfär. Att fokusgrupperna skedde i redan existerande grupper, och det klimat vi uppfattade under fokusgruppernas gång, talar för att deltagarna kände sig relativt trygga vilket ökar möjligheten till mer sanningsenliga uttryck och därmed ökad validitet. Att fokusgruppsintervjuerna skedde i en miljö som var känd för alla deltagare är en faktor som också ökar validiteten, liksom det faktum att vi var två under fokusgruppsintervjuerna och dessutom en man och en kvinna, vilket ökar möjligheten till att man tolkar och förstår fokusgruppernas resonemang på det sätt deltagarna menar. Under transkriberingen skrev vi även ner icke-verbal kommunikation som vi noterade under fokusgruppsintervjuernas gång. Genom att låta resultaten innehålla citat från diskussionerna ämnar vi att öka validiteten då läsaren ges möjlighet att ta del av den empiri som våra tolkningar grundas på (Kvale & Brinkman, 2009).

Realibilitet innebär enligt Wibeck (2010) att olika forskare, oberoende av varandra, ska komma fram till samma resultat i en studie oberoende tidpunkt. Vi som intervjuledare hade en väldigt passiv roll genom att vi försökte påverka fokusgruppernas diskussioner så lite som möjligt. Möjligheten för en annan forskare att uppnå samma resultat blir därför relativt hög. Till skillnad från enskilda intervjuer där intervjuaren har ett stort inflytande i vad deltagaren säger är det i en fokusgrupp större chans att uppnå reliabilitet. Vi valde att en av oss skulle vara intervjuledare i båda fokusgrupperna, vilket ökar reliabiliteten i studien (Ibid.).

Vi är i vår undersökning inte ute efter att generalisera utan målet är att exemplifiera och att tillägna oss ökad förståelse och kunskap i hur socialsekreterarna som ingår i studien resonerar kring de teman som togs upp i fokusgrupperna. I användandet av fokusgrupper som metod skapas istället för möjligheten till generalisering, en djupare förståelse av människors tolkning och upplevelse av ett problemområde där underliggande premisser och värderingar som råder i gruppen kan komma att uppenbaras (Wibeck, 2010).

Vi anser att vi i denna metoddiskussion tagit upp relevanta fakta om vårt tillvägagångssätt och beskrivit vår forskningsprocess på ett sätt som vi anser gör vår studie trovärdig och tillförlitlig.

6 Resultat och analys

I detta avsnitt presenteras våra resultat tillsammans med analysen. Under rubrikerna *faktorer som påverkar socialsekreterares bedömning, föreställningar och normer kring genus* samt *jämställda bedömningar* redovisas resultaten sammanvävt med analys utifrån de teorier vi valt samt tidigare forskning. För att göra det så tydligt som möjligt för läsaren redovisas resultaten och analysen i en ordning som följer frågeställningarna. Vi vill påpeka att vi i analysen inte är intresserade av enskilda socialsekreterares resonemang fristående från den kontext samtalen hölls i, utan vårt val av fokusgrupper, grundar sig i att vi är intresserade hur socialsekreterarna gemensamt konstruerar en uppfattning och resonerar kring de olika temana. Därför kommer frågor och bakgrunden som gav upphov till

enskilda socialsekreterares resonemang i möjligaste mån att presenteras.

6.1 Faktorer som påverkar socialsekreterares bedömning

Vår första frågeställning handlar om vilka faktorer socialsekreterarna upplever påverkar deras bedömning. Under fokusgruppsintervjuerna för socialsekreterarna flera resonemang kring detta tema. Deras upplevelser grundas i faktorer som själva anmälan, hos ungdomen själv, hos dennes vårdnadshavare, i mötet med de berörda, samt i organisationsstrukturen. Några exempel på dessa faktorer är tidigare kännedom om den unge, ålder, familjeförhållande samt vårdnadshavarnas och den unges inställning till anmälan. Socialsekreterarna för resonemang kring vikten av att kartlägga den unges situation genom att se till vilka risk- och skyddsfaktorer som finns hos den unge samt i dennes nätverk. Avvikande sexuellt beteende, missbruk, kriminalitet och skolfrånvaro anges som exempel på riskfaktorer hos den unge själv. Riskfaktorer i den unges kontext nämner de skulle kunna vara konflikter i familjen, missbruk hos föräldrar, misstanke om våld i familjen. Exempel på skyddsfaktorer kan vara ett stöttande nätverk och en fungerande skolgång. I båda fokusgrupper ligger fokus i diskussionen på att hjälpa och stötta hela familjen och inte bara den unge.

Vi kan här se att socialsekreterarna uttrycker upplevelser kring dessa faktorer påverkan i förhandsbedömningar, som går i linje med vad som återges i Gagners (2010) studie. Gagner redogör för generella faktorer med direkt och indirekt påverkan i förhandsbedömningar gällande ungdomar.

6.1.1 Magkänslan – Tyst kunskap

En av de mest framstående faktorer som går att urskilja i socialsekreterarnas resonemang vilken påverkar bedömningen är det socialsekreterarna benämner som "magkänslan". Socialsekreterarna upplever att magkänslan är en genomgående faktor i alla ärenden och detta område blir därför centralt för oss att analysera djupare. Ena fokusgruppen ger olika exempel på vad magkänslan kan kallas och vilken plats den får i bedömningen vilket beskrivs i följande konversation där citaten följs direkt på varandra:

"Ni pratade om den här känslan lite grann förut också och upplevelsen i besöket. Krävs det någonting konkret i det också eller är... hur stor del får man använda den i en förhandsbedömning?" Kristoffer
"Känslan..." Socialsekreterare b4
"Intuitionen..." Socialsekreterare b3
"Tysta kunskapen..." Socialsekreterare b5
"Jo men vi får använda den så är det." Socialsekreterare b3
"Men jag tänker då, då måste det ju också finnas andra ingredienser..." Socialsekreterare b2

När vi ser till hur magkänslan uttrycks bland socialsekreterarna under diskussionerna i ljuset av tyst kunskap kan vi konstatera att sättet de uttrycker känslan på speglar den tysta kunskapen väl. De lägger själva in olika dimensioner

som inryms i tyst kunskap såsom känslor och intuition (Nordlander, 2006).

I båda fokusgrupperna förs resonemang kring hur de uppfattar ungdomen och vårdnadshavarna, vilken känsla som uppstår i det personliga mötet, vilka är faktorer som enligt socialsekreterarna har stor påverkan i bedömningen. En fokusgrupp för resonemang kring vikten av att de under mötet upplever att ungdomen och föräldrarna är villiga att ta in socialsekreterarnas syn på situationen. Intrycken från detta möte samt socialsekreterarnas sammanlagda intryck av familjen, anmälan och tidigare kännedom avgör vilket utfall anmälan får.

“... vilken känsla man får under förhandsbedömningen hur dom (föräldrarna), reagerar på uppgifterna och vad som har hänt, som avgör hur vi kommer att agera.” Socialsekreterare a3

Den andra fokusgruppen diskuterar likaså vårdnadshavarnas påverkan i bedömningen och för en diskussion kring olika upplevelser i mötet med klienter och deras vårdnadshavare. Hur samspelet ser ut mellan den unge och vårdnadshavarna, både verbalt och fysiskt, samt hur vårdnadshavarna pratar om sin ungdom anger socialsekreterarna är faktorer som påverkar den känsla som under mötet uppstår hos socialsekreteraren.

Socialsekreterarna uttrycker i diskussionerna att det i mötet med den unge och dennes föräldrar kan uppstå nya tankar och känslor, vilket kan komma som en överraskning då det som står skrivet i anmälan ger en helt annan bild av den unge och dennes nätverk än vad som upplevs i det personliga mötet:

“... där blev det den här känslan att jag kände, nä vi måste nog, oavsett vad som står i den här anmälan så... Den känslan som jag fick, den starka känslan under besöket, hans sätt att förhålla sig till det som stod och det här agget, och den tidigare kännedomen, blev ju då att vi beslutade att gå vidare. Så kan det också vara.” Socialsekreterare a1

För att kunna göra en bedömning behöver socialsekreterarna skapa sig en helhetsuppfattning som ger socialsekreterarna en bild om hur den unge har det. I en fokusgrupp förs följande konversation om svårigheterna i att få en verklighetstrogen bild:

“Om det är en ny ungdom som kommer till oss och så ska man kalla till besök på socialkontoret och så kommer det två tillrättalagda, fina, uppklädda föräldrar och en ungdom, kanske lite pinsamt berörd och allmänt obekvämt som skruvar på sig i stolen (...) det är ju en liten, liten bit av hela bilden man får, och det, jag menar de flesta kan ju skärpa till sig i en timme om det behövs. Så det är ju svårt att veta (...) ett hembesök säger ju ofta mycket mer till exempel eller kunna träffas flera gånger.”

Socialsekreterare b2

“Man får ju verkligen scanna av liksom, det är många områden och väldigt kort tid. Liksom fråga mycket, det är inte alls så lätt att få en bild.” Socialsekreterare b5

“Det är ju inga sådana där vetenskaplig faktorer som påverkar (...) det är ju mycket vad vi känner i mötet eller hur vi uppfattar föräldrarna, alltså, det är ju väldigt subtilt. (...) magkänslan och, ja, hur dom uppträder, är ju jätte, alltså, det blir man väldigt påverkad av.” Socialsekreterare b4

Tyst kunskap bygger på erfarenhet och innebär att vi vet mer än vi kan sätta ord på (Polanyis, 1983), vilket socialsekreterarna uttrycker många gånger då de i mötet med klienten eller i ärendet som helhet har svårt att sätta ord på vad de upplever och känner. De kan uppleva att något känns fel men de vet inte vad de ska basera det på. Ingen faktor i sig utgör en grund för att en anmälan ska gå till utredning, men helhetsintrycket kring ett ärende; upplevelser i mötet med klienten och vårdnadshavarna, faktorer i anmälan etc. skapar tillsammans ett helhetsintryck som ger socialsekreteraren en känsla om vilken bedömning som ska göras. Detta går likaså i linje med Polanyis (1983) teori om tyst kunskap där människan får förståelse för en situation utifrån ett helhetsintryck snarare än genom enskilda detaljer. Den känsla som uppstår, vilket socialsekreterarna uttrycker under diskussionerna, går inte alltid att sätta ord på vilket kan förklaras med att socialsekreterarna besitter en tyst kunskap som är internaliserad i dem och dess faktorer är för socialsekreterarna mentalt dolda (Nordlander, 2006).

Båda fokusgrupperna för resonemang kring att det i socialtjänstlagen ges ett handlingsutrymme för den enskilde socialsekreteraren som både genererar fördelar men också nackdelar. En fördel är att de har möjligheten att låta just egna tankar och känslor få utrymme i bedömningen. Detta medför samtidigt att förhandsbedömningarna kan skilja sig åt beroende på vilken socialsekreterare som handlägger ärendet, vilket socialsekreterarna uttrycker som en nackdel:

“Hur godtyckligt är det egentligen beroende på vilken handläggare som träffar familjen?” Socialsekreterare a4

Ovanstående citat belyser enligt vår tolkning en skepsism mot tyst kunskap som uttrycks av socialsekreterarna. De ger exempel på upplevelser i sin yrkesutövning om att socialsekreterare bär på olika erfarenheter vilket gör att bedömningarna i ett och samma ärende kan se olika ut beroende på vilken socialsekreterare som handlägger ärendet. Detta går i linje med Polanyis tankar kring tyst kunskap som personlig kunskap (Thomassen, 2007). Socialsekreterarna bär på olika erfarenheter som internaliserats och integrerats i dem vilket leder till att den tysta kunskapen de besitter ser olika ut vilket genererar i olika känslor hos socialsekreterarna. Dessa känslor påverkar i sin tur bedömningen.

Socialsekreterarna för olika resonemang kring magkänslans utrymme i förhandsbedömningar och betonar att den får större utrymme i vissa fall. I citatet nedan betonas känslornas roll i förhållande till innehållet i anmälan där känslan blir den avgörande faktorn:

“Dom här gränsfallen om man ska prata om dom här svåra, alltså, okej hur ska vi göra här, då blir vi ju liksom (...) vad ska jag säga, inget i anmälan som, som är det som styr.”
Socialsekreterare b4

Socialsekreterarna betonar också att de använder de känslor som dyker upp som ett redskap i sitt arbete:

“Det gör ju också att man ställer vissa andra frågor tänker mig just i en förhandsbedömning, man får rutiner. Det här känns inte bra. Men okej då blir det att vi frågar lite för det kanske finns någonting här som inte kommer fram. (Mmm från andra informanter) Så är det även där man kan ha det som redskap.”
Socialsekreterare b1

Detta går i linje med Polanyis tankar kring personlig kunskap där kunskapen utgör redskap för människan i sitt handlande (Thomassen, 2007). Den personliga kunskapen, magkänslan, som socialsekreterarna har i ett ärende eller i mötet med klienter skapar enligt socialsekreterarna förutsättningar för att kunna tillämpa den erfarenhet de besitter och därmed göra kvalitativa bedömningar. Socialsekreterarna uttrycker att den tysta kunskapen har stor påverkan i förhandsbedömningarna, vilket den naturligt har enligt Polanyi (1983) då den finns som en underdimension i all kunskap människan besitter.

Socialsekreterarna är eniga om att känslorna inte får ta för stort fokus i förhandsbedömningarna utan en bedömning måste motiveras på saklig grund. Resonemang förs i fokusgrupperna kring att det krävs att ha ”is i magen” och att de inte kan agera enbart efter sina känslor. Ena fokusgruppen använder sig av uttrycket ”good enough” och menar att de under förhandsbedömningen, trots dåliga känslor, försöker se till om den unge ändå får sina grundläggande behov tillgodosedda. Samtidigt uttrycker socialsekreterarna att de finner det svårt att trycka bort de oroskänslor som ibland uppstår i fall där bedömning till att inleda utredning inte är aktuell.

Vår tolkning är att socialsekreterarna upplever sig ha ett handlingsutrymme i sin yrkesutövning i vilken den tysta kunskapen har ett stort spelrum. Dock är handlingsutrymmet för dessa känslor inte obegränsat. När socialsekreteraren upplever en rollkonflikt i handlingsutrymmet får den tysta kunskapen socialsekreteraren att dra åt antingen det klientcenterade eller organisationscenterade målet (Lipsky, 2010). Socialsekreterarna uttrycker att det är svårt att se bortom dåliga känslor som uppstår i ett ärende där handlingsutrymmet tvingar dem till att gå emot känslorna. Vi tolkar att uttrycket ”good enough” används av socialsekreterarna för att visa på den konflikten. Avsaknaden av konkreta faktorer minskar socialsekreterarens handlingsutrymme och tvingar denne att trycka undan sina känslor och motivera en bedömning utifrån de faktorer som är synliga (Aronsson, 1990).

Enligt socialkonstruktivismen skapas all kunskap genom social interaktion mellan olika aktörer (Thomassen, 2007), vilket gäller såväl för den tysta kunskapen som konstrueras genom erfarenheter av interaktioner mellan subjekt. Socialsekreterarna resonerar kring upplevelser där de och den kollega de arbetar med i ett ärende upplever samma känslor i mötet med klienten och dennes vårdnadshavare. Socialsekreterarna uttrycker att de sällan upplever olika känslor, utan kollegorna brukar uppleva situationen relativt lika. Denna delade känsla kan i tolkning utifrån socialkonstruktivismen bero på att socialsekreterarna gemensamt

konstruerar tyst kunskap då de delar erfarenheter med varandra i sammanhang som metodsammanträden där de externaliserar erfarenheter till sina kollegor och då gemensamt konstruerar den tysta kunskapen hos varje individ. Detta leder till att den tysta kunskapen som en socialsekreterare besitter inte enbart är konstruerad av egna erfarenheter och upplevelser utan också av deras kollegors erfarenheter och upplevelser som de har fått berättat för sig, vilket alltså utgör den tysta kunskapen som varje socialsekreterare tillämpar i förhandsbedömningarna. Den egna erfarenheten är den som väger tyngst (Thomassen, 2007), men den del av den tysta kunskapen som innefattar andras erfarenheter präglar också socialsekreterarens handlande. Utifrån socialkonstruktivismen kan man göra tolkningen att tyst kunskap kan objektiveras (Wenneberg, 2010). Att den tysta kunskap som tidigare externaliserats skapar normer och rutiner i en arbetsgrupp vilka påverkar socialsekreterarna i deras bedömning, något som de inte är medvetna om eller reflektera över. Normer inom tyst kunskap kan liksom andra normer påverka socialsekreterares handlande negativt då denne agerar utan reflektion kring sitt handlande. För att medvetandegöra normer inom den tysta kunskapen, krävs att socialsekreterarna gemensamt reflekterar över den magkänsla de använder i sin bedömning och på så sätt synliggör normerna för att inte dessa ska påverka ungdomarna som anmälningarna rör negativt.

6.2 Föreställningar och normer kring genus

I detta avsnitt redovisas resultat som behandlar vår andra frågeställning kring vilka föreställningar och normer kring genus som påverkar socialsekreterare i deras bedömning. För att tydliggöra resultaten har vi tematiserat upp det i socialsekreterarnas respektive samhällets föreställningar och normer kring genus.

6.2.1 Socialsekreterarnas föreställningar och normer kring genus

Det förs i fokusgruppsintervjuerna resonemang kring genus kopplat till fallet med Kim där socialsekreterarna diskuterar om Kim är en tjej eller kille. Båda grupperna uppmärksammar att vi valt ett könsneutralt namn, dock fortsätter diskussionerna i båda fokusgrupperna med att socialsekreterarna definierar Kim som en "han" vilket exemplifieras i följande citat:

“Men i det här fallet så kan man ju tänka, liksom, att det är ju ändå föräldrar som, ja det har gått såhär långt kan man tänka *han* har lagt upp naken bilder och sen, även liksom fått kontakt med äldre *män*, då kan man ju bli ganska orolig över att föräldrarna kanske inte riktigt har förmågan att skydda *honom* i det här läget.” Socialsekreterare b5

Socialsekreterarna beskriver inte enbart Kim som en kille utan också "äldre vuxna", vilket anges i vinjetten, beskrivs i manliga termer. I samband med citatet ovan uppmärksammar en socialsekreterare i gruppen att Kim inte alls behöver vara en kille vilket följs av en diskussion där socialsekreterarna resonerar kring att det inte spelar någon roll vilket kön Kim har, anmälan är lika allvarlig oavsett och de uttrycker att de hoppas att de inte hade gjort en annorlunda bedömning.

Att socialsekreterarna benämner Kim som en kille kan utifrån genusteorin och Hirdmans (2003) princip om *hierarkin* tolkas som effekten av att det råder en manlig norm i samhället. De flesta socialsekreterarna uttryckte att de antog att Kim var en kille. Om det fanns en osäkerhet kring socialsekreterarnas tankar kring Kims könstillhörighet och att de då upplevde att Kim var en *han*, kan också förklaras utifrån att det är den manliga normen som dominerar i samhället vilket är en norm som är internaliserad i socialsekreterarna (Wenneberg, 2010).

Claezon (2008) menar att forskning visar att sexualitet främst ses som ett problem hos tjejer och att det är sällsynt att det ens diskuteras när klienten är en kille. Socialsekreterarna upplevde att Kim var en kille, vilket då inte går i linje med den forskning som gjorts på området. En möjlig analys av att Kim "blir" en kille i båda fokusgrupperna kan bero på att de i arbetsgruppen som först könsbestämmer Kim, gör Kim till en kille. Till följd sker en konformitet i gruppen då en deltagares externaliserade uppfattning internaliseras i de övriga deltagarna (Wenneberg, 2010).

Att "äldre vuxna" upplevs av socialsekreterarna vara "äldre män" kan utifrån genusteorin ses som en konstruktion av de könsföreställningar som råder i samhället vilka är internaliserade i socialsekreterarna (Wenneberg, 2010). Föreställningar om att det främst är män som är intresserade av kriminella, sexuella handlingar.

I ena fokusgruppen tas ett eget exempel upp i en diskussion som handlar om föräldrarnas inställning och påverkan i bedömningen. I samband med exemplet för socialsekreterarna resonemang kring tjejens klädsel samt egenskaper hos tjejens föräldrar vilket uttrycks i följande konversation:

"Det är ju lite speciellt, om man ska ta ett konkret fall så är det ju en väldigt ung tjej, här kan man ju få in massa fördomar (...) hur man ser på tjejer och killar och så. En ganska ung flicka, ganska makead, lite för kort tröja..." Socialsekreterare b5
"Ja hela magen syntes ju, kan man ju säga..." Socialsekreterare b2
"Ja, med en viss klädsel som man kan tycka och tänka om. En pappa som verkar, som vill ha regler och en mamma som är lite mer, ja vad ska man säga..." Socialsekreterare b4
"Behöver hjälp med att sätta gränser..." Socialsekreterare b2

Socialsekreterare b4 betonar inledningsvis fördomars inflytande i sitt resonemang. Diskussionen fortsätter kring vårdnadshavarnas roll i mötet men socialsekreterarna kommer återigen in på genus.

"Även om liksom man tänker att flickor ska få klä sig hur som helst så kan man ändå tänka liksom att det är lite kläder när det fortfarande är kallt, och man fortfarande liksom går i 7:an, då är man fortfarande ganska liten, man hade kanske inte reagerat på det om hon hade gått i 9:an liksom för att man, ja... Sen så kanske det inte finns någonting i klädväg man hade reagerat på när det gäller killar. Ja, det finns liksom en problematik i det här som jag tycker är lurig." Socialsekreterare b4

Enligt forskning gjord av Schlytter (1999) definieras tjejer främst utifrån biologiska och kroppsliga kriterier medan killar istället definieras utifrån sina handlingar. Så som socialsekreterarna beskriver tjejen i ovanstående konversation, kan vi se går i linje med Schlytters resultat. Claezon (2008) visar på forskning där ungdomar bedöms utifrån kön istället för att socialsekreterarna ser till vilken kontext de befinner sig. Tjejers sexualitet bedöms också som allvarligare än killars, vilket resulterar i att tjejer diskrimineras. Utifrån denna tidigare forskning kan vi se att det råder könstraditionella föreställningar hos socialsekreteraren vilket får dem att uppfatta killar och tjejer på olika sätt, vilket socialsekreterarna till viss del verkar medvetna om.

Socialsekreterarna börjar med att föra resonemang kring ungdomen och dennes klädsel men kommer efterhand in på föräldrarnas roller. I vår inledning nämnde vi att genusforskning i hög grad tenderar att belysa föräldrars genusroller istället för att sätta fokus på själva ungdomen (Smedler & Drake, 2006). Ovanstående konversation kan ses som ett bevis på att föräldrarna ofta får stort fokus i ärenden som rör ungdomar. På det sätt som socialsekreterarna resonerar kring föräldrarna, kan enligt genusteorin, tolkas som att de bär på ett traditionellt tänkande med typiska föreställningar kring vad som är manligt respektive kvinnligt (Johansson, 2001).

Johansson (2001) menar att vi genom egenskapstänkandet tillskriver män och kvinnor olika egenskaper vilket påverkar vår syn på vad män respektive kvinnor klara av. Socialsekreterarna resonerar i ovanstående konversation att de upplevde tjejens pappa som en person som vill ha regler, där man kan ana att han upplevdes auktoritär och dominant. Mamman beskrivs istället som en person som upplevdes ha svårt att sätta gränser. Dessa tillskrivna egenskaper påverkar enligt Johansson socialsekreterarnas uppfattning om vilka styrkor respektive svagheter pappan och mamman besitter, vilka är faktorer som tas med i bedömningen. Detta egenskapstänk präglas av traditionella könsföreställningar vilka är internaliserade i socialsekreterarna vilket bidrar till att de är med och upprätthåller rådande könsnormer inom socialtjänsten (Connell, 2008).

Socialsekreterarna resonerar kring sina föreställningar om Kim som en kille eller tjej och fortsätter diskussionen med att betona att de hoppas att de inte skulle göra en annorlunda bedömning. Vidare lyfter de resonemang om subjektiva föreställningar som uttrycks i följande konversation:

“Men jag tänker väl, det är ju ändå så att man omedvetet kanske gör skillnad på kön fast man inte är medveten om det, det var lite mer så jag menar... och även om man inte tänker kön...”

Socialsekreterare a2

“Jag tänker, vi hade kanske inte gjort någon annorlunda i vår bedömning om huruvida det här borde gå till utredning eller inte eller den anledningen. Men jag tänker att det kan finnas olika hur man kan riskera att bli utsatt beroende om man är tjej eller kille om det här kommer ut i större kretsar. Vad det får för konsekvenser för Kim själv liksom, där tror jag att det kan finnas skillnader men det kanske bara är fördomar hos mig, det vet jag inte men...” Socialsekreterare a3

Socialsekreterarna uttrycker att alla är bärare av fördomar i samhället, även de själva vilket både socialkonstruktivismens och genusteorin tar upp. De skapade värderingarna som råder kring manligt och kvinnligt internaliseras i människorna vilka ser dem som en objektiv verklighet (Connell, 2008; Wenneberg, 2010). I det sista citatet för socialsekreteraren resonemang kring skillnader i tjejer och killars utsatthet vilket utifrån Hirdmans teori om genussystemet och begreppet isärhållandet (Hirdman, 2003) kan tolkas som ett försök att hålla könen åtskilda. En sådan isärhållning kan ha sin grund i tankar kring att kvinnor och män på grund av sitt kön har olika förutsättningar och behov av hjälp, men isärhållande kan också generera i att könsstereotypa föreställningar förstärks vilket genererar i att kvinnors underordning upprätthålls (Ibid.).

6.2.2 Samhällets föreställningar och normer kring genus

Konversationen ovan fortsätter med följande citat:

“Det handlar väl om en större syn på kön och genus som finns i samhället, det är ju inte liksom vi som sitter och gör den bedömningen så utan det är ju som sagt mer hur sånt här ses på, alltså allmänt.” Socialsekreterare a1

Socialsekreterarna uttrycker flera gånger under fokusgrupperna att normer och föreställningar i samhället påverkar socialtjänsten i stort samt även hur socialsekreterarna resonerar i deras bedömning. Det sista citatet ovan speglar detta och under ett annat tillfälle sägs följande citat:

“Samhällets syn på saker och ting påverkar ju givetvis också eftersom vi är ett litet mikrosamhälle.” Socialsekreterare b2

Enligt socialkonstruktivismen är samhället en skapad produkt av människan och människan en skapad produkt av samhället (Wenneberg, 2010). De är konstruktioner av varandra vilket leder till en ömsesidig påverkan. Sett utifrån genusteorin är socialsekreterarnas syn på genus likaså socialt konstruerad och rådande värderingar och normer kring genus som existerar i samhället är internaliserade i dem. Det Hirdman (2003) kallar genuskontraktet, vilket hon menar är rådande i alla samhällen i alla tider, gör att det finns en belönande funktion i samhället för dem som följer det gällande genuskontraktet. För socialsekreterarna blir den belönande funktionen att deras verksamhet upplevs som en legitim del av samhället.

6.3 Jämställda bedömningar

Vårt sista tema behandlade vår sista frågeställning om socialsekreterarnas upplevelser om möjligheten att kunna göra jämställda bedömningar. Socialsekreterarna i båda fokusgrupperna var eniga om att det är näst intill omöjligt att göra helt jämlika och jämställda bedömningar då subjektiva åsikter och tankar ständigt genomsyrar deras tillvägagångssätt i bedömningarna, vilket

beskrivs i följande citat:

“Det tror jag inte man kan. För du har dina erfarenheter med dig och vi har olika erfarenheter med oss och vi är olika personer. Ja, jag tror inte man kan få de neutrala...” Socialsekreterare a3

“Jag vet inte heller, jag tror inte man kan göra... på något vis så blir det alltid subjektivt, men vi kan ju försöka. Vi har ju ändå jobbat lite med det här att vi ser liksom ofta, okej, hur gör vi, hur fattar vi beslut (...) att vi har ett genusperspektiv försöker vi ju... Vi kan ju till exempel, vi har inte gjort det så mycket på sistone, men i något fall så har vi har bytt kön eller vi har bytt etnicitet på ungdomarna för att se: okej, skulle vi gjort samma bedömning om det här var en svensk flicka med den och dem föräldrarna med den här bakgrunden (...) För att se vad det är som... styr oss.” Socialsekreterare b4

Det som socialsekreterarna upplever i ovanstående citat ger uttryck för svårigheten att gå från formell jämställdhet till reell jämställdhet (Nationalencyklopedin, 2012). De anser att det i den praktiska situation som uppstår i mötet med klienten finns ett glapp mellan den formella och den reella jämställdheten, något de upplever som oundvikligt vilket därmed försvårar jämställdhetsarbetet. I det första citatet ovan uttrycks att socialsekreterare bär med sig erfarenheter som präglar bedömningen och försvårar för socialsekreteraren att bedöma neutralt. Då erfarenheter enligt Polanyi (1983) konstruerar den tysta kunskapen kan vi dra slutsatsen att, som socialsekreterare a3 uttrycker, det inte är möjligt för socialsekreterare att kunna göra neutrala bedömningar då de är genomsyrade av en subjektiv tyst kunskap vilken är påverkad av internaliserade värderingar och normer i samhället. Dessa externaliseras i sin tur i mötet med klienten (Thomassen, 2007).

Vi kan utifrån socialsekreterarnas resonemang identifiera en vilja om att öka medvetenheten kring tyst kunskap. Tyst kunskap är enligt Nordlander (2006) nödvändig i socialarbetarens yrkesutövning, men det krävs en medvetenhet hos socialsekreteraren kring dess olika faktorer och vilken påverkan dessa har i arbetet för att socialsekreterarna inte ska styras av slentrianmässighet och traditionella könsstereotypiska tankar.

6.3.1 Interna faktorer

Socialsekreterarna diskuterar olika metoder och strategier som de arbetar efter för att möjliggöra utförandet av så neutrala och jämställda bedömningar som möjligt och nämner BBIC som ett exempel på en tydlig struktur som underlättar utredningsarbetet. De uttrycker att de upplever att strukturen kan hjälpa dem att tänka i nya banor och i mötet med klienten ställa frågor som tidigare inte känts aktuella eller relevanta, men som är viktiga för att socialsekreterarna ska kunna göra adekvata bedömningar.

Socialsekreterarna uttrycker en enighet om att oavsett vilken metod eller struktur

de tillämpar sina bedömningar går det ej att kringgå de subjektiva åsikterna.

“Sen är det klart att det är, även om man tar fram metoden så är det ju färgat av hur jag upplever det och den kollegan som är med på mötet. Så helt neutralt tror jag inte att det går att få.”
Socialsekreterare a4

Socialsekreterarna betonar också att en svårighet i bedömningarna är att det inte alltid går att följa en viss typ av mall eller struktur eftersom alla ärenden och alla ungdomar är olika. I en fokusgrupp förs resonemang kring att det underlättar att följa en struktur när det handlar om känsliga frågor hos en klient. Socialsekreterarna referera här till fallet med Kim och menar att en struktur eller en mall med färdiga frågor gör det enklare att utreda känsliga ämnen som sexualitet.

“Bra med lite manualbaserat för att det, det avvärjar också att det inte blir så farligt för klienten heller fastän man ställer den frågan utan då har man liksom det och sen är ju det uttalat du behöver inte svara på frågorna om man inte vill det.”
Socialsekreterare a5

Socialsekreterarna uttrycker i diskussionerna att det är viktigt att uppmärksamma klienternas olikheter samtidigt som de ger uttryck för att det krävs neutralitet för att kunna göra jämförbara bedömningar. Socialsekreterarna uttrycker olika strategier som kan hjälpa dem att göra neutrala bedömningar. För att uppnå det egna skapade kravet på neutralitet lyfts manualbaserade verktyg fram som ett alternativ som erbjuder en tydlig struktur, något som kan öka möjligheten till att uppnå jämförbara bedömningar. Dessa manualbaserade metoder syftar till att utgöra en hjälp för socialsekreterarna i deras bedömning. Samtidigt minskar dessa metoder socialsekreterarnas eget inflytande i arbetet med klienten vilket kan tolkas som att socialsekreterarnas handlingsutrymme minskar (Lipsky, 1983). Det gör det till en viss del men som socialsekreterarna uttrycker det, finns det alltid en viss grad av handlingsutrymme även i de manualbaserade metoderna. Manualbaserade metoder försöker minska det som Aronsson (1990) kallar för det objektiva handlingsutrymmet, vilket resulterar i att även den tysta kunskapen får mindre utrymme (Polanyi, 1983).

Det uttrycks i diskussionerna att socialsekreterarna har ett antal forum på arbetsplatsen där de får möjlighet att lyfta sina tankar, åsikter och upplevelser för att få hjälp av sina kollegor i bedömningen. Ett sådant tillfälle är methodsammanträdet på deras arbetsplats. Ena fokusgruppen för även resonemang kring att de i vissa ärenden där det råder stor osäkerhet kring vilken bedömning som skall göras, har möjlighet att få konsultation från en extern specialenhet som besitter djupare kunskap än själva arbetsgruppen kring exempelvis sexuellt avvikande beteende. Denna konsultation hjälper socialsekreterarna att göra en saklig bedömning i svåra och sällsynta ärenden.

Socialsekreterarna för många resonemang kring fördelarna med att vara två i varje ärende vilket ökar möjligheten till att göra jämförbara bedömningar. En fokusgrupp diskuterar kring svårigheterna att inte väva in mer än nödvändigt i förhandsbedömningen utan enbart se till de faktorer som faktiskt spelar roll, vilket

blir enklare då man arbetar i par.

“Det hjälper en att hålla fokus på det viset att det kan ju finnas saker i ett ärende eller bitar som griper tag i en själv som kanske inte alls är det som behöver vara fokus i ärendet och då är det ju dels bra att man är två då att man kan, eh, hitta rätt igen då men också att man inte kan gå förbi punkter bara för att man är mer intresserad av en annan så, det hjälper ju BBIC. Det är ju bra. O det är liksom, jag tror inte alltid man själv märker det så mycket kanske, mer den som man arbetar tillsammans med som märker om man fastnar i något så.” Socialsekreterare a3

Det diskuteras i grupperna om den samsyn som uppstår i arbetsgrupperna med tiden vilket är en produkt av de samarbetsrutiner som finns på arbetsplatsen:

“Jag tror vi ofta är ganska, såhär, samstämmiga (...) vi är ju ändå en grupp som jobbat (...) ju längre man jobbar, man jobbar liksom ihop sig, man får nog en samsyn med tiden.” Socialsekreterare b4

Få möjlighet till att reflektera med sina kollegor kring ärenden, arbeta två och två samt ta hjälp av verktyg som BBIC, är metoder som socialsekreterarna uttrycker ökar deras möjligheter till att kunna göra jämställda bedömningar. Enligt Aronsson (1990) skapar dessa metoder upplevelsen hos socialsekreteraren av ett begränsat subjektivt och objektivt handlingsutrymme, en begränsning som dock uttrycks som positiv hos socialsekreterarna. Enligt Aronsson (1990) kan socialsekreteraren uppleva ett begränsat handlingsutrymme, men fortfarande är det socialsekreteraren själv som är informationsbärare och besitter en frihet i att välja vilken information som denne delar med sig av till gruppen eller till sin kollega i ärendet.

Upplevelse av ett begränsat handlingsutrymme kan enligt Lipsky (2010) verka som ett skydd för den enskilde socialsekreteraren då denne inte står ensam bakom ett beslut utan kan skydda sig bakom de rutiner som råder på arbetsplatsen. En ytterligare konsekvens av ett begränsat handlingsutrymme, blir enligt Aronsson (1990) att socialsekreterarens upplevelse av stress över beslutsfattandet minskar när möjligheten att externalisera beslutsorsakerna uppstår. Socialsekreterarna för även resonemang kring att deras rutiner, genom diskussioner och reflektioner, har skapat en samsyn i arbetsgruppen vilken har internaliserats i alla gruppdeltagarna. Detta tolkar vi har sin grund i ett socialkonstruktivistiskt förhållande av gruppens gemensamma åsikter om olika teman där jämställdhet är inberäknat (Thomassen, 2007).

6.3.2 Externa faktorer

Socialsekreterarna lägger fokus på det handlingsutrymme som finns i lagen och menar att det möjliggör fördomars inflytande.

“Den här luddiga lagen, eller det här lagutrymmet, ger ju svårigheter. Alltså, ger ju mycket utrymme till tolkningar och fördomar och sådant där (...) om man utformar lagen på något annat sätt.” Socialsekreterare b5

Socialsekreterarna är eniga om att socialtjänstlagen många gånger försvåra arbetet i att göra en adekvat bedömning just för att en individs subjektiva åsikter får så pass stort utrymme. Som vi nämnt tidigare kan det upplevas positivt för socialsekreterarna att besitta ett begränsat handlingsutrymme (Aronsson, 1990) vilket uttrycks i deras resonemang kring att de saknar en tydligare lag och riktlinjer som mer precist beskriver hur de ska gå tillväga i en förhandsbedömning.

Som nämnt tidigare för socialsekreterarna flera resonemang kring föreställningar och fördomar där socialsekreterarna uttrycker att de i hög grad påverkas av samhället. I diskussionerna kring temat jämställda bedömningar uttrycks återigen samhällets inverkan på deras arbetsutövning:

“Det speglar ju samhället i sig, speglar ju samhället i sig och de fördomar som finns (...) det är ju viktigt att arbetsgivaren ger möjlighet också till utbildningar och att det är ett bra klimat i gruppen också, det är viktigt det med.” Socialsekreterare b3

Diskussionen förs vidare i att organisationsuppbyggnaden och politiken har stor betydelse när det gäller att kunna göra jämställda bedömningar samt även att ekonomin påverkar, vilket följande konversation belyser:

“Men det finns en organisation som vi måste underordna oss också (...) det finns ju vissa riktlinjer, politiska beslut som styr. Och riktlinjerna kan väl också vara en kultur.” Socialsekreterare b5

“Man får ibland föra ganska rejäla kamper för att få igenom sina saker i bedömningar eftersom det är ett femskiktigt led av chefer i organisationen. Och sedan är det ju den politiska nämndens utskott också som fattar beslut i större frågor som självklart påverkar oss i botten så att säga.” Socialsekreterare b3
“Ekonomin styr mycket...” Socialsekreterare b5

Båda fokusgrupperna var eniga om att tidspresen är en faktor som gör jämställda bedömningar svårare. De menar att det är en svårighet att göra en avancerad bedömning på så kort tid som två veckor. En grupp lyfter dock upp tankar och åsikter om att en förhandsbedömning inte ska omfatta mer information än nödvändigt och att två veckor därför är tillräckligt många gånger.

”Att hålla tiden. Hinna inom den ganska korta tiden från att anmälan inkommit till att den ska vara färdigskriven och klar och kommunicerad.” Socialsekreterare b3

Arbetsbelastningen på socialkontoret spelar också stor roll enligt socialsekreterarna och kan medföra att socialsekreterarna inte hinner göra tillräckligt grundläggande bedömningar, vilket uttrycks i följande citat:

“... är det ett massivt tryck på socialkontoret så är det mycket man behöver hantera, och då kan det hända att gränserna förskjuts.” Socialsekreterare b4.

Dessa faktorer som socialsekreterarna för resonemang kring är faktorer som socialsekreterarna inte upplever sig ha möjlighet att påverka, men är tvungna att förhålla sig till i sin yrkesutövning. Indikationerna påverkar upplevelsen av deras handlingsutrymme både i en vidgande och begränsande riktning. Det ekonomiska läget i samhället i allmänhet och på socialkontoret i synnerhet, tidspressen samt arbetsbelastningen de upplever sig ha i samband med en bedömning, begränsar upplevelsen av det subjektiva handlingsutrymmet (Lipsky, 2010). Lagrummet ger däremot upplevelsen av ett vidgat subjektivt handlingsutrymme (Aronsson, 1990). Socialsekreterarna uttrycker att det finns en inneboende problematik i att göra bedömningar jämförbara mellan olika socialkontor. De uttrycker att gränserna för vad som innebär att en ungdom *fara illa* ser olika ut på olika platser och områden samt att socialkontor förhåller sig till olika definitioner av vad som anses vara normalt beteende hos en ungdom samt ett riskbeteende (Gegner, 2010).

Det gäller för socialsekreterarna att hitta en balans mellan det objektiva och det subjektiva handlingsutrymmet. De vill begränsa sitt handlingsutrymme genom rutiner som tar ifrån dem det personliga ansvaret och minskar deras stress, samtidigt som de uttrycker att deras tysta kunskap ska användas som en tillgång i mötet med klienter (Lipsky, 2010; Thomassen, 2007). Denna balans tolkar vi även gäller när socialsekreterarnas arbetar med att uppnå jämförbara bedömningar. Hur denna avvägning skall göras och vart gränsen ska gå mellan det subjektiva och det objektiva handlingsutrymmet är svårt besvara. Problematiken genereras av att det subjektiva handlingsutrymmet är en upplevelse hos varje enskild socialsekreterare. Därmed går det inte att definiera var det börjar eller slutar (Aronsson, 1990).

7 Slutdiskussion

Studiens syfte har varit att utifrån socialsekreterares resonemang undersöka deras upplevelser av vad som påverkar dem i beslutsfattandet kring förhandsbedömningar av anmälningar rörande ungdomar. I vår avslutande diskussion kommer vi inledningsvis att sammanfatta de slutsatser vi kommit fram till i vår tolkning av empirin och därmed tydliggöra svaren på studiens frågeställningar. Efter sammanfattningen kommer vi att föra en diskussion kring dessa slutsatser som uppdragats i studien samt redogöra för vad vi anser är relevant för vidare forskning.

7.1 Sammanfattning

1. Vilka resonemang för socialsekreterare kring genomgående faktorer som de upplever påverkar deras beslut i förhandsbedömningar?

Våra resultat visar att socialsekreterarna upplever att både direkta och indirekta

faktorer påverkar deras beslut i förhandsbedömningar som gäller anmälningar där klienten är ungdomar. Magkänslan är en faktor som socialsekreterarna upplever har särskilt stor påverkan på deras bedömning, där känslan i det personliga mötet väger tyngst. Vi har tolkat denna magkänsla i ljuset av Polynais teori om tyst kunskap och kan dra slutsatsen att den tysta kunskapen får stort utrymme i socialsekreterarnas beslutsfattande. Följderna av detta blir att föreställningar och fördomar som är internaliserade i socialsekreterarna får ett fält att verka på. Socialsekreterarna upplever att det handlingsutrymme de har i sin yrkesutövning, i vilken den tysta kunskapen verkar, många gånger är för stort då socialsekreterarna kan fatta ett beslut som främst bygger på den subjektiva tysta kunskapen istället för på direkta faktorer i ärendet. Samtidigt utgör den tysta kunskapen ett redskap i beslutsfattandet då den kan uppmana socialsekreteraren att undersöka ett ärende djupare vilket medför att mer adekvata bedömningar kommer till stånd. Genom att socialsekreterarna tillsammans diskuterar och reflekterar över den tysta kunskapen, kan föreställningar och fördomar som finns i socialsekreterarnas subjektiva tysta kunskaper medvetliggöras. Risken är att en enskild socialsekreterares föreställningar och fördomar kan externaliseras i denna process och bli en del av de andra socialsekreterarnas tysta kunskap.

2. Vilka föreställningar och normer kring genus påverkar socialsekreterare i förhandsbedömningar?

Vi fick under fokusgruppsintervjuerna möjlighet att få kunskap om och förståelse för vilka könsföreställningar och normer socialsekreterarna påverkas av i förhandsbedömningar. Utifrån socialsekreterarnas resonemang kan vi konstatera att de är bärare av könsstereotypiska föreställningar vilka är präglade av samhällets traditionella normer och föreställningar kring manligt och kvinnligt. Socialsekreterarnas för resonemang som grundar sig på föreställningar kring mannen som normskapare. De gör i mötet med ungdomar skillnader mellan tjejer och killar då de tillskriver tjejer biologiska och kroppsliga egenskaper, liksom att de resonerar kring att det råder skillnader i tjejer och killars utsatthet där tjejen har en större risk att bli utsatt. Våra resultat går även i linje med tidigare forskning som visar att det i högre grad är ungdomens vårdnadshavare som får stå i fokus och att dessa i mötet med socialsekreterare också bemöts utifrån ett könsstereotypiskt tänkande. Våra tolkningar utifrån socialsekreterarnas resonemang är att de försöker att vara medvetna om vilka könsföreställningar som påverkar dem i deras beslutsfattande. Samtidigt är dessa föreställningar internaliserade i dem och utgör en naturlig del av deras tysta kunskap och personlighet vilket gör det svårt för socialsekreterarna att bli medvetna om dem fullt ut. Socialsekreterarna bidrar även till upprätthållandet av könsstereotypiska föreställningar då de agerar på ett sätt som anses varar legitimt av samhället.

3. Vad upplever socialsekreterare påverkar deras möjlighet till att göra jämställda bedömningar?

Socialsekreterarna upplever att det inte är möjligt för dem att uppnå helt jämställda bedömningar då de alltid är präglade av subjektiv tyst kunskap. Detta styrks av det faktum att det råder ett glapp mellan formell och reell jämställdhet i förhandsbedömningar av anmälningar som rör ungdomar. Det finns dock ett antal interna faktorer vilka socialsekreterarna upplever kan hjälpa dem i att försöka

uppnå jämställda bedömningar. De nämner den tydliga BBIC-strukturen samt methodsammanträden där de får diskutera ärendena, som sådana metoder. Dessa metoder syftar på att minska socialsekreterarnas handlingsutrymme vilket vi tolkar upplevs positivt för socialsekreterarna då de kan fatta beslut och motivera dessa utifrån organisationens rutiner. Samtidigt upplever socialsekreterarna att den subjektiva tysta kunskapen får ett utrymme även vid användning av metoder som ämnar minska deras handlingsutrymme. Vilket gör att jämställda bedömningar är svåra att uppnå oavsett vilken metod socialsekreterarna använder.

Våra resultat visar att socialsekreterarna upplever ett flertal externa faktorer som påverkar deras möjlighet till att kunna göra jämställda bedömningar. De har inte möjlighet att påverka dessa utan måste förhålla sig till dem. Det vida handlingsutrymmet som finns i socialtjänstlagen medför att tyst kunskap får stort utrymme. Socialsekreterarna styrs också av könsstereotypiska föreställningar som råder i samhället. Tillsammans har dessa indikatorer en negativ inverkan på jämställdhetsarbetet. Organisatoriska faktorer såsom tidspress, organisationsuppbyggnaden samt arbetsbelastning utgör faktorer vilka socialsekreterarna upplever förhindrar deras möjligheter till att kunna göra jämställda bedömningar. Socialsekreterarna upplever även att det vida handlingsutrymmet medför att det råder stora skillnader i förhandsbedömningar mellan olika socialkontor, vilket går i linje med tidigare forskning. Vi kan utifrån våra resultat dra slutsatsen att socialsekreterarna upplever att det är svårt att hitta en balans mellan ett minskat handlingsutrymme och den tysta kunskapens legitimitet i beslutsfattandet.

7.2 Diskussion

Vi har under studiens gång tillägnats kunskap och förståelse för vad socialsekreterare upplever påverkar deras beslutsfattande i förhandsbedömningar, som specifikt gäller anmälningar som rör ungdomar. Genom vårt val av fokusgrupper har vi fått kunskap kring hur socialsekreterarna gemensamt konstruerar dessa upplevelser och de sammanhang upplevelserna grundas på. Vi tillägnades under fokusgruppsintervjuerna intressant empiri då socialsekreterarna själva styrde diskussionen. Vi hade genom tidigare forskning förstått att magkänslan har betydelse i bedömningarna. Men att den har en så central roll som socialsekreterarna ger uttryck för, hade vi ändå inte förväntat oss. Detta faktum kan uppfattas som rättsosäkert för ungdomarna som förhandsbedömningarna rör då socialsekreterarna till stor del låter magkänslan styra deras beslut. Samtidigt kan magkänslan genom tyst kunskap ses som en resurs på områden där teoretisk kunskap inte kan användas. Ett exempel är det personliga mötet där det, som socialsekreterarna uttrycker, på förhand inte går att veta vad som väntar. När sakliga faktorer visar på att en anmälan inte borde gå vidare till utredning, kan den tysta kunskapen synliggöra faktorer som tillsammans utgör en motivering till att anmälan ska utredas. I detta fall upplever socialsekreterarna den tysta kunskapen som något positivt och uttrycker att de måste våga lita på sin magkänsla i förhandsbedömningarna. Men den tysta kunskapen upplevs även som negativ då följderna blir olika bedömningar beroende på vilken socialsekreterare som handlägger ärendet.

Vi hade inte ett uttalat fokus på genus i våra fokusgruppsintervjuer, förutom när det gällde hur man kan uppnå jämställda bedömningar, vilket gav oss möjligheten att se vilka resonemang socialsekreterarna själva förde kring indikatorer som påverkar deras beslutsfattande. Detta gjorde det också möjligt för oss att synliggöra vilket utrymme socialsekreterarna själva ger genus och hur genus påverkar deras beslutsfattande i förhandsbedömningar. Vår slutsats är att genus inte har ett stort utrymme i denna process då socialsekreterarna inte lyfte fram det som ett centralt tema. Vi kan därmed dra slutsatsen att ett reflekterande kring genus inte utgör en central del i deras bedömningar och i arbetet med ungdomarna. Trots detta uttrycker socialsekreterarna att de anser det vara en viktig diskussion och de önskar ett mer effektivt jämställdhetsarbete på deras arbetsplatser.

Vi anser att socialsekreterarna behöver få fler möjligheter till att reflektera över sina tysta kunskaper och på så sätt synliggöra de könsföreställningar som präglar dem i deras yrkesutövning. Målet är att sådana reflektioner ska ingå som en naturlig process i alla förhandsbedömningar. Tidspresen och arbetsbelastningen är några tydliga externa faktorer som gör att socialsekreterarna inte ges möjlighet till tillräcklig reflektion. De blir tvungna att använda sig av en omedveten tyst kunskap, präglad av traditionella könsnormer och föreställningar. Socialsekreterarna behöver därför blir medvetna om de könsföreställningar som är internaliserade i deras tysta kunskap. Genom denna medvetenhet ökar möjligheten för socialsekreterarna att kunna bemöta ungdomarna utifrån individuella behov parallellt med ett genusperspektiv. Ungdomar får då i större utsträckning den hjälp och insats som de är i behov av.

Socialsekreterarna uttrycker att en förutsättning för kunna göra jämställda bedömningar är att uppnå neutralitet. Samtidigt för de resonemang kring att alla klienter är olika med unika egenskaper samt att de själva besitter olika egenskaper och erfarenheter. Här upplever vi en paradox då socialsekreterarna försöker att kombinera två olika kunskapssyner. Kombinationen av essentialism, med mål av neutralitet och naturliga sanningar, och socialkonstruktivism, med förståelse och kontextskapade sanningar, är i sin grund oförenliga paradigmer. För att kunna uppnå jämställda bedömningar anser vi att socialsekreterarna behöver bli medvetna om denna paradox och ta ställning för den kunskapssyn de anser är den rätta.

Socialsekreterarna upplever sig vara en integrerad del av samhället och genom att spegla det samhälle som de verkar i, uppfattas de som legitima. Utifrån socialkonstruktivismen och genusteorin kan detta ses som att samhället och socialsekreterarna konstruerar varandra vilket gör att socialsekreterarna upprätthåller traditionella könsföreställningar som är rådande i samhället. En djupare tolkning kan göras utifrån begreppet genuskontrakt, vilket är den sociala ordning som upprätthåller genussystemet och påverkar maktpositioner mellan könen. Det kan upplevas omöjligt att skapa en förändring av kvinnors och mäns olika maktpositioner även om kontraktet är föränderligt eftersom de som bidrar till att det upprätthålls belönas medan de som motverkar det bestraffas. Socialsekreterare som arbetar med ungdomar, vilka befinner sig i en identitetsskapande period, externaliserar sina genusföreställningar till dessa. Det uppstår en överföringspiral av genusföreställningar som går från samhället via

socialsekreterarna till ungdomarna som därmed blir nya bärare av genuskontraktet. Detta leder till att det rådande genuskontraktet upprätthålls. Hur kan då en förändring av genuskontraktet ske? Går det att förändra de traditionella könsföreställningar som råder på samhällets alla nivåer? Det kan kännas som en omöjlighet men då vi bär en socialkonstruktivistisk syn och är av uppfattningen att allt skapas i sociala interaktioner samt att allt kan återskapas, tror vi att det är möjligt. Men det måste börja någonstans. Vi anser att socialsekreterarna genom ökad genusmedvetenhet kan externalisera denna medvetenhet vidare ut i samhället och därigenom påverka samhället och genuskontraktet mot reell jämlikhet.

Vi anser att det krävs vidare forskning på förhandsbedömningar som rör ungdomar ur ett genusperspektiv. Framförallt krävs det större kvantitativ forskning kring vilka anmälningar det är som inte utreds, där det undersöks om det finns könsskillnader i bedömningarna. Detta är viktigt för att synliggöra hur det ser ut i praktiken och för att socialtjänsten därmed ska kunna bygga vidare på ett jämställdhetsarbete och den ”gender mainstreaming” som tog fart 1997. Genom att blåsa nytt liv i denna jämställdhetsintegrering möjliggörs det faktum att jämställdhet kan finnas med som en faktor och reflektion i alla arbetsuppgifter i socialtjänstens verksamhet.

Referenser

- Aronsson, G. (1990) "Kontroll och handling". I: G. Aronsson & H. Berglind, (red.): *Handling och handlingsutrymme* (s. 69-93). Lund: Studentlitteratur.
- Brunnberg, E. (2002) "Are boys and girls treated in the same way by the social services?" I: C. Gruber & E. Fröschl, (red.) *Gender in Social Work: Promoting Equality*. London: Russell House Publishing.
- Brunnberg, E. & Larsson Sjöberg, K. (2008) "Girls are girls and boys are boys: on the construction of gender in dissertations in social work in Sweden 1980-2006". I: K. B. Jones & G. Karlsson (red.) *Gender and the interests of love: essays in honour of Anna G. Jónasdóttir*. Örebro: Örebro University.
- Bryman, A. (2010) *Samhällsvetenskapliga metoder* (2:a upplagan). Malmö: Liber.
- Börjesson, M. & Palmblad, E. (red.) (2007) *Diskursanalys i praktiken*. Malmö: Liber.
- Claezon, I. (2008) *Att göra skillnad – könsperspektiv i socialt arbete med barn och ungdomar*. Stockholm: Allmänna Barnhuset.
- Connell, R. W. (2008) *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos.
- Cooper, A., Hetherington, R. & Katz, I. (2003) *The Risk Factor: Making the child protection system work for children*. London: Demos.
- Diskrimineringslag*. SFS 2008:567.
- FN:s barnkonvention (2012)
<http://www.barnombudsmannen.se/barnkonventionen/konventionstexten/>
(Hämtad 2012-03-07).
- Gegner, H. (2009) *Förhandsbedömningar i barnavårdsärenden: tre kvantitativa studier med fördjupning*. Lund: Kommunförbundet Skåne.
- Gegner, H. (2010) *Förhandsbedömningar inom den sociala barnavården: ett organisatoriskt perspektiv på bedömningar av anmälningar om barn som misstänks fara illa*. Lund: Kommunförbundet Skåne.
- Halkier, B. (2010) *Fokusgrupper*. Malmö: Liber.
- Hamreby, K. (2004) *Flickor och pojkar i den sociala barnavården: föreställningar om kön och sociala problem under 1900-talet*. Diss. Umeå: Umeå universitet.
- Hedin, U. & Månsson, S. (2000) Kön och socialt arbete – en introduction. *Socialvetenskaplig tidskrift* nr. 1-2, s 3-12.
- Hirdman, Y. (2003) *Genus: om det stabila föränderliga former*. Malmö: Liber.

- Hydén, M. & Månsson, S. (2006) ”Kön i teori och praktik”. I: A. Meeuwisse, S. Sunesson, H. Swärd (red.) *Socialt arbete en grundbok*. Stockholm: Natur och Kultur.
- Jergeby, U. (1999) *Att bedöma en social situation: tillämpning av vinjettmetoden*. Stockholm: Centrum för utvärdering av socialt arbete (CUS).
- Johansson, V. (2001) *där könsmakten ändras* Umeå: Boréa Bokförlag.
- Josefson, H. (2005) *Genus – hur påverkar det dig?* Stockholm: Natur och kultur.
- Kullberg, C. (2002) Gender and social work. Research on gender differences in the treatment of clients in welfare institutions. I: C. Gruber & H. Stefanov (red.) *Gender in social work: Promoting equality*. London: Russell House Publishing.
- Kvale, S. & Brinkman, S. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Lag om särskilda bestämmelser om vård av unga*. SFS 1990:52.
- Lipsky, M. (2010) *Street-level bureaucracy: dilemmas of the individual in public services*. New York: Russell Sage Foundation.
- Lundström, T. & Sallnäs, M. (2003) Klass, kön och etnicitet i den sociala barnvården. *Socialvetenskaplig tidskrift* årg. 10, nr 2–3, s 193–213.
- Nationalencyklopedin (2012)
Genus: <http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/genus/181336>. (Hämtad 2012-03-07).
Jämställdhet:
<http://www.ne.se.ezproxy.ub.gu.se/lang/j%C3%A4mst%C3%A4lldhet>. (Hämtad 2012-02-07).
- Nordlander, L. (2006) *Mellan kunskap och handling: om socialsekreterares kunskapsanvändning i utredningsarbetet*. Diss. Umeå: Umeå universitet.
- Payne, M. (2008) *Modern teoribildning i socialt arbete* (2:a svenska utg.). Stockholm: Natur och kultur.
- Polanyi, M. (1983) *The Tacit dimension*. Gloucester: Mass.
- Regeringens skrivelse (2009/10:234)
<http://www.regeringen.se/content/1/c6/14/84/76/3c1821ad.pdf>. (Redovisning av den särskilda jämställdhetsatsningen - Regeringens skrivelse 2009/10:234). (Hämtad 2012-03-21).
- Schlytter, A. (1999) *Kön och juridik i socialt arbete: tillämpningen av 3 § LVU på länsrättsnivå*. Lund: Studentlitteratur.

- Smedler, A. & Drake, K. (2006) "Identitet och kön". I: A. Frisé & P. Whang (red.) *Ungdomar och Identitet* (s. 40-61). Natur och kultur: Stockholm.
- Socialdepartementet (1997) *Genderprogrammet för social välfärd*. Stockholm: Socialdepartementet.
- Socialstyrelsen (2004) *Jämställd socialtjänst? Könsperspektiv på socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2006). *Barn och unga i socialtjänsten. Utredda, planera och följa upp beslutade insatser*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialstyrelsen (2008) *Mot en mer jämställd sjukvård och socialtjänst*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Socialtjänstlag*. SFS 2001:453.
- Sundell, K., Egelund, T., Lögholm, A. & Kaunitz, C. (2007) *Barnavårdsutredningar - en kunskapsöversikt (2:a upplagan)*. Stockholm: Gothia.
- Svensson, K. (2008) *Socionomer och socialt arbete. En enkätstudie av ett professionellt fält*. Lunds Universitet: Socialhögskolan.
- Thomassen, M. (2007) *Vetenskap, kunskap och praxis: introduktion i vetenskapsfilosofi*. Gleerups Utbildning AB: Malmö.
- Ulmanen, P. & Andersson, G. (2006) *Svensk social barnavård ur ett könsperspektiv 1993-2003: en litteraturgenomgång*. Stockholm: Statens institutionsstyrelse (SiS).
- Vetenskapsrådet (2002) *Forskningsetiska principer - inom humanistisk - samhällsvetenskaplig forskning*.
http://www.vr.se/download/18.7f7bb63a11eb5b697f3800012802/forskningsetiska_principer_tf_2002.pdf. (Hämtad 2012-04-13).
- Wells, S. Lyons, P., Doueck, H., Brown, H. & Thomas J. (2004) Ecological factors and screening in child protective services. *Children and Youth Services review* 2004, 26, sid. 981-997.
- Wenneberg, S. B. (2010) *Socialkonstruktivism: positioner, problem och perspektiv (2:a upplagan)*. Malmö: Liber.
- Wibeck, V. (2010) *Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersökningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Wiklund, S. (2006) *Den kommunala barnavården - om anmälningar, organisation och utfall*. Stockholm: Stockholms Universitet.

Bilaga 1 – Informationsbrev

Hej,

Kristoffer och Evelina heter vi och är socionomstudenter på Göteborgs Universitet och skriver förnärvarande C-uppsats. Syftet i vår uppsats är att undersöka hur socialsekreterare resonerar i förhandsbedömningar kring anmälningar som rör ungdomar, 13-20 år, med fokus på ett genusperspektiv. Vi skulle gärna vilja komma till ert kontor och ha en fokusgrupp med socionomer som har förhandsbedömningar som en arbetsuppgift. En fokusgrupp har formen av en gruppintervju med skillnaden att det i en fokusgrupp är deltagarna som för diskussionen framåt medan moderatorn/fokusgruppsledaren håller i de övergripande trådarna. Genom att använda oss av denna metod tror vi att socionomer, med den kompetens och erfarenhet de besitter, kan ge oss kunskap och förståelse kring ämnet. Denna metod ger även deltagarna själva tillfälle för reflektion samt möjligheter till fördjupade kunskaper i ämnet då de diskuterar sina erfarenheter med andra som arbetar med liknande uppgifter och frågor.

För att genomföra en fokusgruppsintervju med socionomer på er arbetsplats vill vi få ett tillfälle då en grupp på 5-7 socionomer har möjlighet att under ungefär en timme medverka i en diskussion. För att underlätta genomförandet kan sammankomsten ske i samband med ett APT eller annat tillfälle då arbetsgruppen är samlad, fokusgruppsintervjun kommer att äga rum på er arbetsplats. Alla deltagare kommer innan fokusgruppen äger rum att få mer utförlig information om upplägg och genomförande.

Finns det ett intresse hos berörd personal på er arbetsplats att delta i vår studie?

Vi kommer att i början av nästa vecka höra av oss till er via telefon då ni kommer få möjlighet att ställa frågor och ge besked. Ni kan även höra av er till oss genom att svara på detta mail.

Med vänliga hälsingar,
Kristoffer Sköld och Evelina Andersson

Bilaga 2 – Intervjuguide

1. Vilka faktorer påverkar allvarlighetsgraden i en förhandsbedömning?

- Källan, ålder, kön, sexualitet,

2. Vilka är svårigheterna i en förhandsbedömning?

- Finns rutiner?
- Osäker kring?

3. Hur fattas beslut om en anmälan ska gå till utredning? På vilka grunder?

- Olika grunder mellan tjejer och killar?
- Finns det typiska sociala problem för tjejer respektive killar?
- Är fallet med Kim ett typiskt tjej- eller killproblem?

4. Vad, anser ni, krävs för att förhandsbedömningar skall vara jämställda?

- Är det önskvärt?
- Vad gör ni på ert socialkontor för att uppnå jämställdhet?
- Vad saknas?

5. Avslutning: Är det något ni vill tillägga?

Bilaga 3 – Vinjett

Kim är 15 år gammal. En anmälan har kommit in till socialtjänsten från rektorn på skolan där Kim går. En lärare hörde några elever berätta att Kim den senaste tiden lagt upp nakenbilder på sig själv på Internet samt även att Kim mot ersättning onanerat i webbkamera för olika äldre vuxna. En av dem Kim onanerat för vill träffa Kim i verkligheten för att ge Kim andra ersättningar än pengar, något som Kim gått med på men inte gjort än.